

ET • BYMUSEUM • I • TISVILDE

Man paatænker at gøre den gamle Fogedgaard i Tisvilde By til Ramme om kulturhistoriske Samlinger

Den gamle Fogedgaard, som muligvis vil blive Bymuseum for Tisvilde

somme Ojeblik, den færdige Fogedmand drog ind i Porten. Heldagsvis udelever han. Og Fogedgaarden udsigter den Død i Flammene, som billig Hærfølelse æstetisk elskede have gjort den til. Den har i det hele taget undgået en Del. Det vildeste Lys, den valgte Staldlygte, som saa ofte sætter Panktue for en gammel Bondedgaards Levedags, fik ikke Held til at tænde her. Tagværk, Murværk, Bjelker og Sten alt staar med nogle faa og uensartede Skidder, som i 1700, da Hans Nielsen rejste Gaarden. Man Perspektiverer gaar dybt ned. De kjendte Bønder i Vesthøjen og Erindringen om en endnu ældre Bygning, der stod, hvor den nye stod op. Og Munkeskeben, der er indfaldet mellem Bindingsvær-

Vejby-Tibirke årbog 2014

melige Kamp, skal det vise Nutidsmanden, hvor saa staar, gøre han hans Sammenheng med Kuden begribelig.

Som Illustration til et Kapitel om verdens Dages Bondkultur i Nordjylland er Tisvilde Fogedgaard helt uovertruffet.

Gaarden blev Centrum i Byen som for Egen. Her herskede en Slægt, som gennem et faldt Aarhundrede havde forpagtet al jordisk Mændighed og Magt. Ejeren var Klitfoged, Sognekogter, Strandfogeder — alt paa samme Gang — og deres Værdighed stilledes dem i Spidsen for Fogedherredet. Her herskede den stielte Niels Hansen, som i Sandhedsmun-

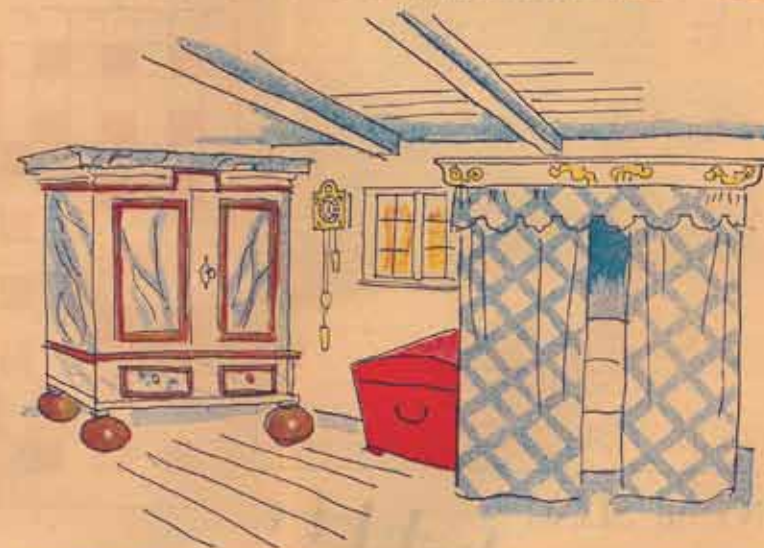
Køer ved Træet og Pigen ved Posten

kefs Eghøjler, er hentet fra Asneris Skole, hvor Tisvildeboen altid fandt Materialer, naar Byggetylen kom over kum. Her blev vandt en Bønkjær i 1790 — men Fanden tog ved „Stenmønstre“, der munde, at de underjordiske havde trukket det til sig! Og her blev det fundet, præcis hundrede Aar efter, da Frederik VII grævede Skolekælderen ud.

Na er Gaarden den vane Idyl og harmonier kun daarligt med vor Tids Begreber som frugtbare Driftsmøder. Leve paa Idyller kan Nutidsmennesket ikke. Og heller ikke kan han finde sig i, at de sporer for hans Vej. Men en enkelt Erindring fra „overstaende Tider“ som han kender i et opretholds. Bøndernes for en ny Egeks underordnet ofte den Kende-gerning, at det Folk, de fører, ikke kan orientere sig klart i Nut, hvis man hørte deres Bølggerunden. Et Kulturmuseum skal ikke være nogen sentimental Agitation for Lysskoven, Kølbehuset og Sognekammeret. Men ved at levende Bølggerunden konti-

gens Aar var Tillidsmand for Gram og Røhl, og som dømte de Bønder, der lod Kvæget græse i Bevojsningen, til at staa med „Fæden om Halsen“ uden for Vædenhavet ved Tibirke Kirke. Her havde den uaværende Ejers Oldfar Ole Nielsen sin Gang, til han en Dag i 1887 gav Pokker i Landbruget og gik paa Kaperings med „Stor-kælt II“. Men en Afdeling Hænder har indkvarteret i den øvre Ende af Staldgangen — Hænderalden kaldes den endnu — og dømte om at skilte nogle Landgangstøpper af Jorden Overflade, sejlede Ole Nielsen Kædet tyndt sammen med sin forsmædte Ven Lars Pedersen Røder. Det var ham, som med sin nye Kaperhaand „Gjendekken“ gjorde Jagt paa den ballade Skide „Het gode Begyn“, hvis Navnplade hænger over en af Gaarden Døre. Kug Larsen har selv en en Specifikation over Friens Ladning: 1718 Stk. Bomuldsul, 15,000 Pd. Bomuldsul, 21 Fads skidt „Lumpen Sukker“, 15,000 Pd. Kaffe, 700 Pd. „sort Kaffe“ og „nøget Sukker i Suk-

TEXT AF HANS HARTVIG SEEDORFF PEDERSEN
TEGNINGER AF AXEL NYGAARD

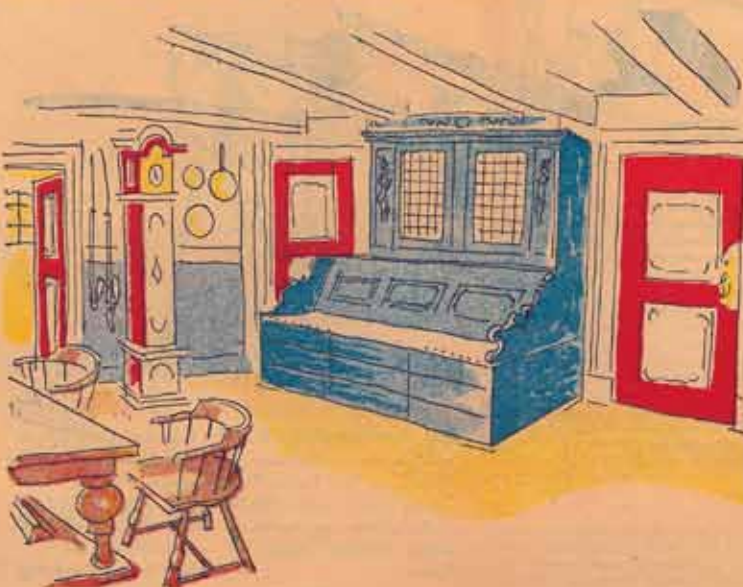
En typisk Fogedgaardstue med Ottedagsværk, marmoreret Skab og „omhængt“ Sengested

ke“. Andre Navneplader — „Wilden-rank“, „Grevje“, „Robert & Mary“, „Der Dolphin 1784“ melder om store-fulde Forlis ved den sjældnede Kyst, om splintrede Både og forkomne Skibsbøstinger, der er blevet tørt op ved Fogedgaardens Gæstgæve. Strøm-

dingsvåde fik Ley at gøre Tjente paa Land. I Tagværket sidder endnu en Aar og gør det af for Løgte.

De Stær, i hvilke Røhl og Gram, Landkommissionens store Herrer, Kapergæster, Husarer, Suffolk og Dan-

deres Gæstebud. Nyt er vel kommet til, men intet af det gamle er skadet ud. De store Barokdøre har bevaret den originale Marmoreret. Sengen skabes paa sin Plads og danner et virkeligt Kæmpebædder som den længe afbøde Børn Snodde fra Vejby, som

Opholdstuen med Vejby-Snedkerens Møsterværk; Den kunstfærdige Shubsang

Vejby-Tibirke årbog 2014

Gaardinteriøret, maaske det smukkeste Eksempel paa gammel nordjællandsk Byggeskik

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2014

©Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Redaktion:

Christian Friis, Lars C. Windfeld-Høeberg,
Kirsten Jørgensen og Lone Nørmark.

Omslagsillustration:

Hans Hartvig Seedorffs og Axel Nygaards projekt fra 1932.
Kilde: Gribskov Stads- og Lokalarkiv.
Dagbladet Politiken - Magasinet 6. maj 1932

Grafisk tilrettelægning af det udleverede materiale:

WICTOR grafisk produktion
www.wictor.dk · Tlf. 4826 1848

Oplag: 1000 eksemplarer

ISBN NR.: 978-87-88319-40-8 87-88319-40-7
EAN NR.: 9788788319408

Forord

Af Christian Friis 7

Fogedgården i Tisvilde - en minderune

Af Christian Friis 9

Til minde...

Af Lars Windfeld-Høeberg 27

Erindringer fra Klitgården og Heatherhill

Af Kaj Larsen - redigeret af Kirsten Jørgensen 43

Årets Tisvildebürger 2013 - Birte Forsell

Af Lone Nørmark 61

Tisvilder og billedhugger - Lili Poulsen

Af Lars Windfeld-Høeberg 72

Tisvildes sultne poet - Olaf Gynt

Af Peter Heiberg. 93

Vejby-Tibirke Selskabet

Bestyrelse og adresser 103

Af Christian Friis

Vejby-Tibirke Selskabet udsender endnu en gang en årbog på mange sider og med mange illustrationer i fine farver, der umiddelbart gør årbogen tiltrækkende.

Forhåbentlig vil medlemmerne også opdage, at indholdet i årbog 2014 har samme høje niveau som bogens udseende. Selskabet satser meget på årbogen og faktisk anvendes ca. 50 % af Selskabets indtægter på fremstilling og udsendelse af årbogen. Alt tyder på at Vejby-Tibirke Selskabet nu er en lokal vidensbank, som også forfatteren til det kommende værk om Tisvilde Hegn, Flemming Rune, ofte har trukket på under udarbejdelsen af 2-bindsværket.

Det viser sig også til daglig gennem de mange gange, der bliver klikket ind på www.vejby-tibirke-selskabet.dk på internettet, når der søges efter oplysninger om emner som f.eks. 'Sandflugt', 'Helene Kilde', 'Niels Bohr', 'William Scharff', 'Tisvilde Hegn' m.m.

Træerne vokser ikke ind i himlen, men redaktionen håber på at Årbogen også i 2014 vil blive et væsentligt bidrag til den lokale erindringskultur i vores to sogne.

Denne årbog indeholder som næsten altid seks artikler af forskellig art:

Store projekter fra 1932 og 1969 om et kulturhus midt i Tisvilde beskrives af Christian Friis.

Den offentlige og den private mindekultur analyseres af Lars Windfeld-Høeberg.

Kaj Larsens erindringer fra 1930-40'erne, bl.a. fra Heatherhill, præsenteres af Kirsten Jørgensen.

Årets Tisvildeborger, en ildsjæl – portrætteres i et interview af Lone Nørmark.

En tisvilder og billedhugger – beskrives i en biografi af Lars Windfeld-Høeberg.

...og Tisvildes sultne poet, 1920'ernes Yahya Hassan, bringes til live af Peter Heiberg.

God fornøjelse !

Tisvilde d. 1. marts 2014

Chr. Friis, formand for Vejby-Tibirke Selskabet.

Fogedgården i Tisvilde

...en minderune

Af Christian Friis

Midt i Tisvilde By ligger der to pæne, grønne arealer. Kommer man kørende fra Vejby ad Vejbyvej, vil man møde dem begge, hvor vejen rammer Tisvilde Bygade. På højre hånd har man Vænget, der har fire pensionistboliger placeret helt oppe i den øverste del af det græsklædte område. Lige ret fremme har man det andet græsklædte areal, der i dag er stedet, hvor den gamle Kildeblok nu er placeret.

Parkerer man bilen og går lidt rundt i området, vil man opdage ting, som kan få nysgerrigheden til at vågne. Heldigvis er der sat et lille skilt op ved Kildeblokken. Her fortælles om dyrkelsen af den hellige Helene, der kom til at betyde så meget for Tisvilde. Den store 'sparebøsse', der står godt beskyttet mod regnen af det åbne blokhus, har engang taget imod penge fra de mange taknemmelige, der var ble-

'Vænget' – engang Vejby-Tibirke Selskabets ejendom. Foto: Christian Friis

Her lå 'Fogedgården' som nedbrændte i 1958.

Foto: Christian Friis

Kildeblokken med 'Sparebøssen'.

Foto: Christian Friis

'Sparebøssen' godt forsynet med hængelåse.

Foto: Christian Friis

Johannes V. Jensens asketræ fra 1994.

Foto: Christian Friis

Stenen for 'Haarlandsgaarden'.

Foto: Christian Friis

vet helbredt ved at drikke det helsebringende kildevand. Pengene blev pænt fordelt efter fastlagte regler, så både kirken og de fattige i Tibirke Sogn og nærmeste omegn fik del i den kapital, som var kommet til veje fra de mange fremmede folk.

Midt i Kildeblokområdet står der et asketræ, der langsomt, men sikkert er på vej til at blive det Ask Ygdrasiltræ, der kan minde os om den tid, da vi troede på Odin, Thor og måske især på krigsguden Tir, der har dannet baggrund for navnene Tisvilde, Tibirke, Tisvildeleje m.m.

Træet er dog først og fremmest plantet, så vi kan tænke på, at nobelpristageren Johannes V. Jensen havde sommerbolig i Tibirke Bakker gennem knap 40 år. Dansk Vandrelaug plantede træet ved en lille seance i 1994.

Området er omkranset af stendiger på de tre sider og på bagsiden af det dige, der ligger ud mod Tisvilde Bygade, har en stenhugger omhyggeligt skrevet navnene på de ti gårde, der engang lå pænt samlet i Tisvilde By.

Mange af navnene kan de fleste nikke genkendende til, men f.eks. vil 'Rødderne' nok give anledning til nærmere granskning.

Meget få har nok lagt mærke til en flad sten, der står i svinget i Vængets stendige. På stenen står der med næsten usynlige bogstaver '1787'. Det år blev gårdene i Tisvilde udflyttet, og det har uden tvivl været en så stor omvæltning i Tisvildebøndernes liv, så det krævede en mindesten.

Engang så det hele anderledes ud

Hvor Kildeblokken står i dag, lå gården 'Fogedgården' i mange hundrede år. I 1958 var der en pyroman, der satte ild til Fogedgårdens stråtag. I løbet af meget kort tid brændte gården totalt ned, og derved forsvandt den firelængede bindingsværksgård for altid.

Hver gang et hus eller en gård bliver ramt af en brand, er det en katastrofe for bygningens beboere, hvis familiens personlige ejendele går tabt. Hvis fotos og andre personlige ejendele bliver flammernes bytte, mister familien næsten sin fortid.

Det gjaldt også for familien Nielsen på Fogedgården. Langt det meste af deres personlige ejendele gik tabt, men desuden var det et meget stort tab for kultur- og lokalhistorien i Tisvildeområdet. Fogedgårdens ejere havde været områdets myndigheds personer år efter år, idet posterne som sognefoged, strandfoged, klitfoged og stakkefoged helt naturligt fulgte de skiftende ejere. Navnet Fogedgården var derfor et oplagt navn for gården.

Stenen for 'Rødderne'. Foto: Christian Friis

Stenen, der markerer udflytningen af de fleste gårde i 1789. Foto: Christian Friis

Familien Nielsen på Fogedgården havde i flere generationer med stor ihærdighed samlet på alt, hvad der drejede sig om Tisvildes kultur – og lokalhistorie. Både udvendig og indvendig var gården gennemsyret af en veneration overfor alt, hvad der kunne fortælle om tidligere tiders måde at leve på. Et levende og aktivt egnsmuseum. Det var derfor et meget stort tab for Tisvilde, da gården og det meste af dets indhold forsvandt en kold novemberaften i 1958.

Fogedgården og 'gamle årbøger'

Fogedgården og dens beboere har tidligere været omtalt i flere af Selskabets årbøger. Det drejer sig om årbogen 1970-71, hvor den daværende kommunesekretær Lund-Aagård fremlægger planerne for et meget stort projekt af arkitekten Max Louw på Fogedgårdens Vænge, som Vejby-Tibirke Selskabet erhvervede i 1969. Årbog 1978-80 rummer en artikel, hvor Fogedgårdens ejer, Niels Nielsen, beskriver sine minder fra gården... og Årbog 1980-81, hvor der dels er Niels Nielsens 'Krøniker fra Tisvilde-egnen i gamle dage' og dels en artikel af den nuværende museumsinspektør på Gilleleje Museum, Søren Frandsen, der gennem artiklen 'En omfattende fogedgerning i Nordsjælland' beskriver, hvad de forskellige fogeders arbejde og myndighed omfattede i gamle dage. Alt sammen værd at læse ved at gå ind på Selskabets hjemmeside www.vejby-tibirke-selskabet.dk og fra 2014 www.vtselskabet.dk og skrive 'Fogedgården' på søgerubrikken.

Nye sider af Fogedgårdens historie

Fogedgården var det første overnatningssted for adskillige af de første malere, der kom til Tisvilde i perioden 1880 – 1900. Senere blev det enten Tisvilde Kro eller det store Tisvilde Badehotel i Tisvildeleje, der husede kunstnerne.

Fogedgården har været et yndet motiv for mange af disse kunstnere, men også for mange af de efterfølgende malere, tegnere og fotografer. Her er et udpluk af kunstværker, hvor Fogedgården indgår:

Fritz Stæhr-Olsen: Mødding ved Fogedgården. Foto: Christian Friis

Albert Gottschalk: Tisvilde By. Foto: WICTOR

Ukendt maler: Motiv fra Fogedgården.

Foto: Christian Friis

Næste side øverst:

Hans Nikolaj Hansen: Fra Fogedgården i Tisvilde.

Foto: Christian Friis

Næste side nederst:

Ebba Holm: Fogedgården - Akvarel.

Foto: Christian Friis

Leif Ewens: Fogedgården, Tisvilde By. Foto: Christian Friis

Ove Kunert: Tisvilde Bygade og Fogedgården. Foto: Christian Friis

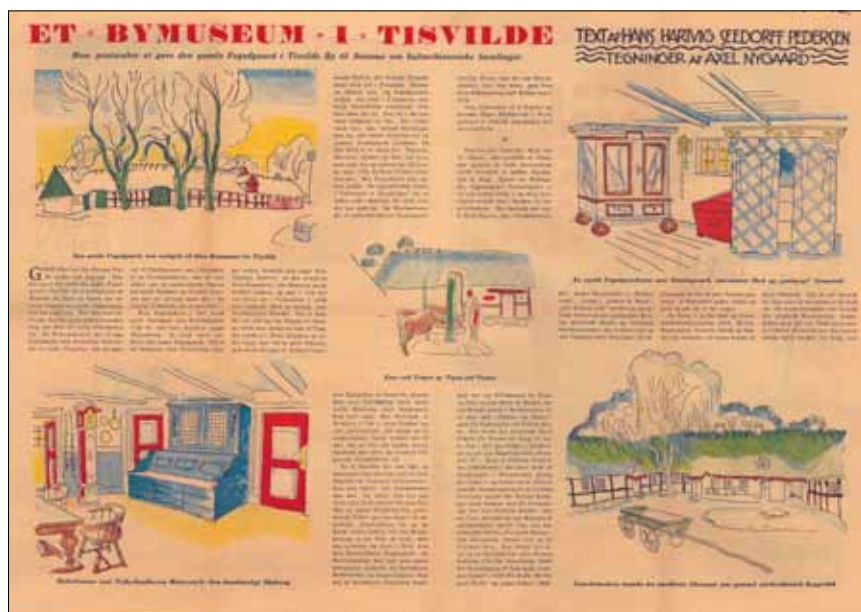
B. J.: Fogedgården i Tisvilde. Foto: Christian Friis

Et museum i Tisvilde - 1932

Hans Hartvig Seedorff og Axel Nygaard

Fogedgården inspirerede mange kunstnere og fotografer, men også venneparret, digteren Hans Hartvig Seedorff og tegneren Axel Nygaard, var så fascineret af hele atmosfæren omkring gården, at de i 1932 fremkom med et forslag (Politiken, Magasinet 6. maj 1932), hvor Fogedgården skulle omdannes til et Bymuseum for Tisvilde. Det er Seedorff, der har forfattet teksten, og Nygaard har illustreret den med sin fine og lette streg. Sådan arbejdede de tit sammen, når endnu en bog eller digtsamling af Seedorff skulle udsendes. 'Spindevinde' – Seedorff's hustru, Karen Else Seedorff – var for øvrigt igennem mange år en uforlignelig muse for dem begge.

Seedorff begrundede forslaget med at »Fogedgården i Tisvilde er en saa helt igennem ægte Ting, at det kommende Bymuseum umuligt kan blive en Imitation.« I vores egen tid ville vi sandsynligvis anvende udtrykket 'autentisk' om Fogedgården, der

Hans Hartvig Seedorffs og Axel Nygaards projekt fra 1932. Kilde: Gribskov Stads- og Lokalarkiv. Dagbladet Politiken - Magasinet 6. maj 1932

blev rejst i 1762 på fundamentet af en endnu ældre gård. Igen- nem flere hundrede år havde denne gårds ejere været centrum for magt og indflydelse. Myndigheden som både klitfoged, sog- nefoged og strandfoged fulgte helt naturligt med, når den næste søn i familien Nielsen overtog gården efter sin far. Med i arven fulgte en interesse for områdets lokal- og kulturhistorie, der bl.a. viste sig ved, at der gennem flere hundrede år var samlet og bevaret betydelige mængder af »Bohave, Tekstilia og Husgeraad – og gennemgaende af så fin kvalitet, at Museet for så vidt er etableret«, som Seedorff udtrykker det. Axel Nygaards tegninger illustrerer fint gårdens smukke og helt specielle møbler og ind- retning.

I sin blomstrende sprogstil runder Seedorff sit og Nygaards forslag af med at skrive, at »en højt kultiveret Bondeslægt har indenfor Fogedgaardens Rammer skabt et enestaaende Kultur- billede, som nu overrækkes vor Tid til Ophængning«.

Kaj Walther: Fogedgården – før 1958. Foto: Christian Friis

Kaj Walther: Fogedgården – 29/11 1958.
Foto: Christian Friis

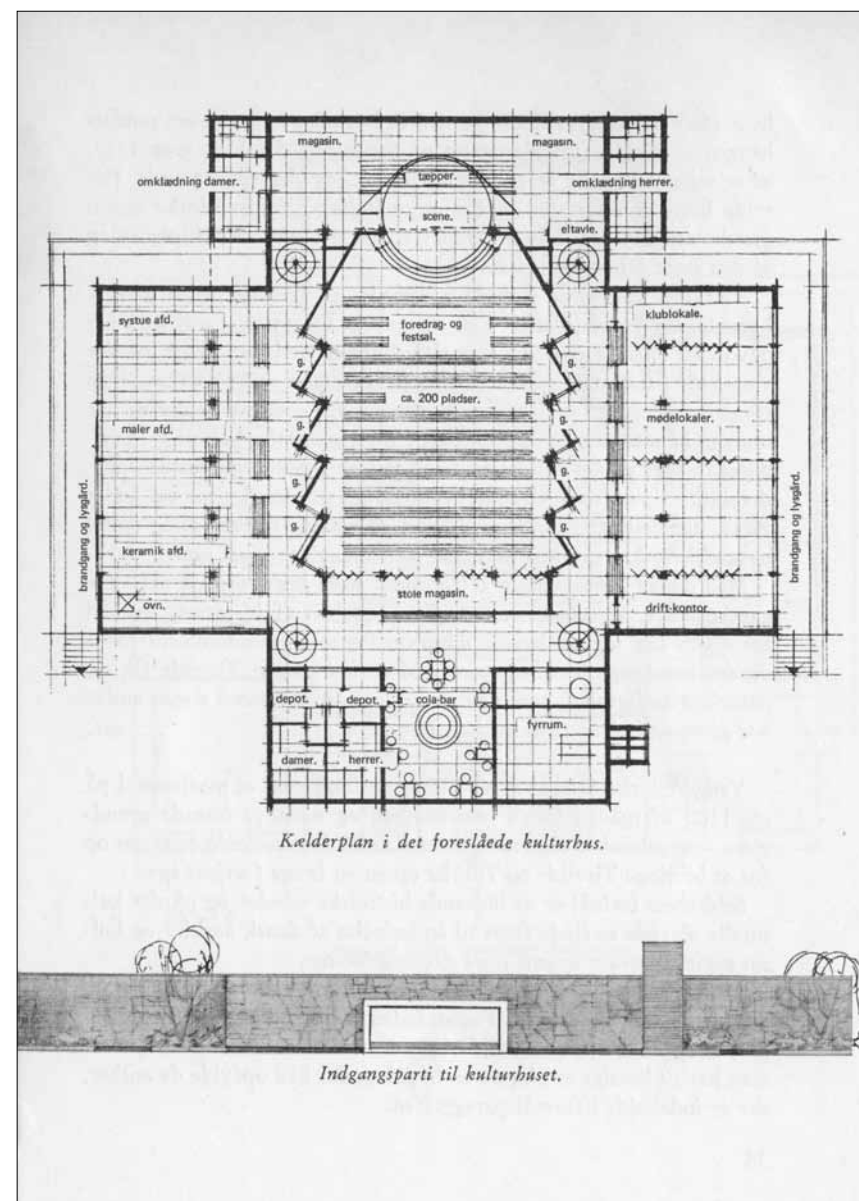
Ifølge forslaget skulle der allerede have været etableret en museumskomite, der skulle prøve at få Fogedgården omdannet til et kulturhistorisk museum for Tisvilde og omegnen. Om komiteen nogensinde kom i arbejdstøj og fremkom med konkrete forslag står hen i det uvisse.

Som tidligere omtalt var det en pyroman, der fik selve Fogedgården og næsten alt indboet til at blive flammernes bytte. Her ved forsvandt også muligheden for, at Fogedgården kunne blive Tisvildeegnens kulturcentrum. En bedrøvelig historie for Tisvilde!

Hans Hartvig Seedorff havde dog også på andre områder vist stor interesse for Tisvildes kulturhistorie og for fremme af en stigende turisme i Tisvildeområdet. Han har bl.a. æren for, at det lykkedes at fravriste Nationalmuseet i København den enestående altertavle i Tibirke Kirke, så tavlen kunne vende tilbage til kirken efter at den havde fået en gennemgribende restaurering. Seedorff skrev ligeledes en glimrende turistbrochure for Tisvilde og Omegns Turistforening. I mange år blev den anset for at være den bedste turistbrochure, der hidtil var skabt i Danmark.

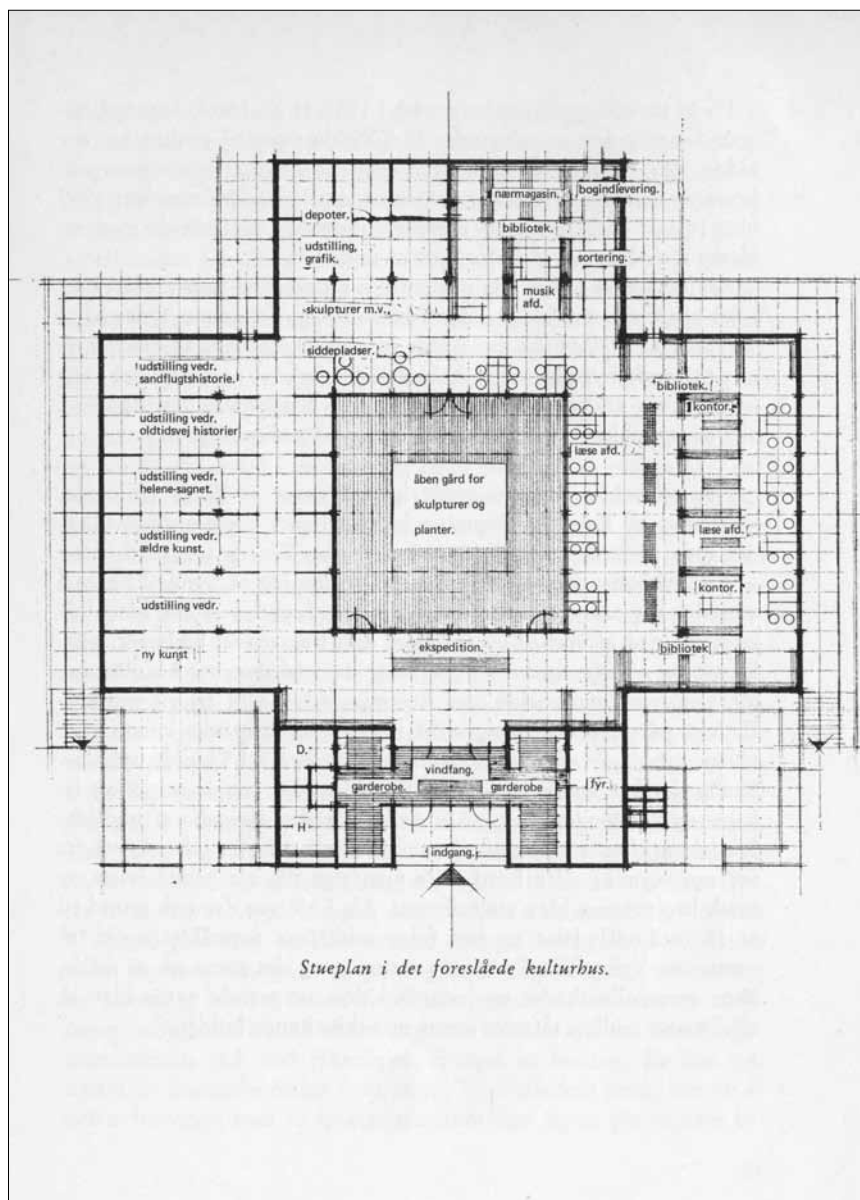
Center for kulturelle interesser - 1969-71

Der forløb nu næsten 40 år, før nye initiativer opstod omkring området ved Fogedgården. Med bl.a. den iderige og dynamiske kommunesekretær K. Lund Aagård i spidsen erhvervede Vejby-Tibirke Selskabet i 1969 det 8000m². store område 'Vænget' af Fogedgården - sådan som det der beskrives i Årbog 1970-71. Kommunesekretæren havde en utrolig evne til at få det daværende sogneråd med på sine vidtfavnende planer, så også sognerådet bakkede op om tanken om, at Tisvilde nu skulle have sit fremtidige kulturcenter med plads til mange kulturelle aktiviteter og et museum. Sognerådet skulle nu sammen med Vejby-Tibirke Selskabet arbejde for, at hele området omkring Fogedgården, Tisvilde Mose og lavningen/dalen ved Sandflugtsmonumentet skulle udbygges og omformes til gavn for de lokale beboere og sommerhusejere, men i høj grad også for at tiltrække mange turister.

Max Louw's tegning af Kulturcentret ved Fogedgården. Kælderplan

Kilde: Vejby-Tibirke Selskabets årbog 1970-71

Max Louw's tegning af Kulturcentret ved Fogedgården. Stueplan

Kilde: Vejby Tibirke Selskabets årbog 1970-71

Blandt Vejby-Tibirke Selskabets medlemmer var den dengang så kendte arkitekt Max Louw, der bl.a. havde tegnet hotellet 'Kystens Perle' ved Helsingør. Max Louw tilbød at deltage i planlægningsarbejdet omkring Kulturcentret på Fogedgårdens Vænge og den øvrige udformning af de øvrige byforandringer i Tisvilde Mose og ved Sandflugtsmonumentet. Tilbuddet var endda ledsaget af et tilsagn om, at han ikke skulle have honorar, hvis planerne ikke kunne gennemføres.

Max Louw udformede Kulturcentret som en to-etagers helt flad bygning, der delvis var gravet ned i jorden, så udsigten mod Fogedgården og mod Tisvilde Mose blev bevaret. Det samlede bebyggelsesareal var planlagt til at være på 2.722m², hvoraf kælderarealet udgjorde de 1.486m². Grundarealet skulle være ca. 4000m².

Når man slår Max Louws navn op på nettet fremkommer der bl.a. en biografi om ham, som Finn Monies har skrevet: »Max Louw blev af sin samtids fagfæller betragtet som en mellemting mellem provo og dekoratør. Ingen stilarter var ham fremmed, og han anvendte dem frit for at skabe den atmosfære, det pågældende bygningsværk skulle være rammen om, fortrinsvis hotel- og restaurationsbyggeri. Senere generationer ser efter postmodernismen mere nuanceret på L.s arbejder, som man ikke kan frakende en professionalisme, som hans bygherrer og brugere har nydt godt af. Bedst kendt er hotel Kystens Perle, som i ren Hollywood-stil var til stor glæde for hotellets gæster, og restaurant Syv små Hjem, som skildrede 7 forskellige stilepoker, der stod til gæsternes disposition. Hans eget hus i Rågeleje og hans typehuse var enklere og mere rationelle. Han hentede inspiration fra Syd-europa og USA og udmøntede den i projekter til feriebyer og højhuse, som dog ikke blev bygget. Efter at have slået sig ned på Tenerife, arbejdede han der til sin død (red: 1977) som arkitekt og maler.«

Som det diskret fremgår af Finn Monies beskrivelse af arkitekten Max Louw, så var han ikke meget anerkendt af sine kolleger. Når man i dag betragter 'Hotel Kystens Perle' i Snekkersten, så vil mange sikkert drage et lettelsens suk over, at Aagårds store planer ikke blev gennemført?

'Kystens Perle', Espergærde. Tegnet af arkitekt Max Louw

Hus i Udsholt. Tegnet af arkitekt Max Louw. Foto: Christian Friis

Max Louws noget svulstige arkitektur havde måske ikke passeret ind i det, som vi kan kalde Tisvildes særpræg. Huset i Udsholt ville måske ikke være så ringe endda, hvis de værste arkitektoniske udskejelser var blevet reduceret?

I Weilbachartiklen er der for øvrigt følgende oversigt over Max Louws værker:

'Værker: Hotel Kystens Perle, Snekkersten (senere ombyg. til ejerlejligheder); indretn. af restaurant Syv små hjem, Jernbaneg., Kbh.; eget hus, Rågeleje; proj. til ferie- og fritidscenter, smst. (o. 1969, ikke opf.); typehus Florida Skak-hus. Konkurrencer: Proj. til ny Langeliniepav. (1954).'

Sandsynligvis sniger Kunstcentret i Tisvilde sig ind under 'proj. til ferie- og fritidscenter, smst. (o. 1969, ikke opf.)'.

Kunstcentret blev ikke etableret. I Selskabets årbøger fra perioden 1971 og fremefter er der ikke beskrevet, hvorfor planerne blev skrinlagt. En af årsagerne kan sandsynligvis være, at den store initiativtager, kommunesekretær i Vejby-Tibirke kommune, K. Lund Aagaard, blev udnævnt til kommunaldirektør i 1970 i den nye storkommune, Helsingørskommune. Her har han uden tvivl fået mere end rigeligt arbejde med at få de sammenbragte kommuner til at fungere, så i disse år gled de store planer om Kunstcentret i Tisvilde sandsynligvis ud hos ham. Senere fik hans visioner omformet en del af hele Helsingørskommune (se artiklen i Årbog 2006 om K. Lund Aagaard).

I årbog 2012 omtales tre store initiativer omkring et hjemsted/kunstmuseum/kunsthuse for Tisvildes særpræg og kunstnere, som havde fundet sted i perioden fra 1990 til 2013. I denne artikel er jeg sprunget tilbage i tiden og har fundet frem til, hvad der var af planer i perioden fra 1932 til omkring 1971.

Tænksomme læsere vil jo straks tænke: Kommer der nu også artikler om initiativer før 1932? Måske dukker der materiale op, der viser, at man også før 1932 havde været inde på, at der burde være et samlingssted for Tisvildes særpræg. Hvis der gør det, kommer der endnu en artikel.

Til minde

Den offentlige og den private mindekultur

omgiver os til daglig

Af Lars Windfeld-Høeberg

Der står et træ i Tisvilde, et 'mindetræ' – ikke ligefrem et monument – men dog et mindesmærke, indviet for tyve år siden som en folkelig hyldest til en fremragende person i vores fælles kultur. Anledningen forklares på et lille skilt i græshøjde, – for ellers ville man næppe kunne gætte årsagen. Og træet er ikke det eneste mindesmærke på stedet. Det rummer også en næsten mandshøj firkantet sten med et par ord og årstallet 1787. I det samme hjørne af anlægget er placeret en gammel indsamlingsbøsse med en nydelig overbygning af træ. Området er struktureret af en række store stengærder med en halv snes mindesten, som bærer lokale stednavne samt årstallet 1789. Et tilbagetrukket sted står en flagstang og glæder sig til en festdag. Men selve den tilstræbte helhed i dette tilfældigt sammensatte – og samtidig symboltunge – anlæg må opfattes som en art officielt mindested over det historiske landsbysamfund i Tisvilde. Næsten alt maner til forundring.

Ikke mere end to minutters gang derfra finder vi et mere monumentalt anlæg med en allé af kastanietræer, som fører os en snes meter op ad en flad trappe mod et majestætisk og barokt monument af seks meters højde, nederst forsynet med forklarende tekst på mindeplader, skrevet på de tre hovedsprog dansk, tysk og latin:

*»Her så det ilde ud for nogle
tider siden.*

*Med sand var alting skjult og
faren var ej liden«*

Sandflugtsmonumentet fra 1738 på højdedraget Stuebjerg i Tisvilde, 2013.

Foto: Lars Windfeld-Høeberg

Plateauet med dette høje vartegn omkranses af træer, og det åbne omgivende terræn understreger det højtidelige. Når vi går tilbage ned ad trappen mødes vi af et metalskilt i øjenhøjde med ordensreglerne for området, underskrevet 'Sognerådet'.

Næsten alt emmer af gammel alvor.

Vejbys mindeområde ligger mellem den nye sognelænge og det gamle forsamlingshus; begge råder over hver sin flagstang, som med 50 meters afstand symboliserer autonomi. I udkanten af det græsklædte parkområde støder man på en kryptisk informationstavle om et kunstnerisk objekt, som man desværre må opgive at finde. En stor granit-okse forsvarende hjørnet ud mod et vejkryds, og et regulært mindetræ, hvis forklarende skilt er fjernet, står alene og forladt nærmere plænen midte. Dette område skal formodentlig styrke den fælles Vejby-identitet.

Mindeområdet i Vejby mellem Sognelængen og Forsamlingshuset, 2013.

Foto: Lars Windfeld-Høeberg

Næsten alt maner til spørgelyst.

En umiddelbar rundtur til vores mindeområder efterlader det indtryk, at en afkodning af mindekulturen i det mindste kræver en indsats og et erindringsfællesskab.

Erindringssteder

Nærværende artikel er en kommentar til vores erindringskultur i Vejby-Tibirke Sogne. Derfor kommer vi ikke på en guidede tour rundt ad hele rækken af erindringssteder (mindesmærker og mindesteder) i vore to sogne. Vi skal blot hilse på et udvalg, og vi ser desuden på et par erindringssteder uden for sognegrænsen for at få kendskab til nogle væsentlige varianter, som vi ikke møder her på egnen.

Siden 1980-erne er der skrevet en del om erindringssteder på dansk, hvor vi har oversat begrebet direkte fra det franske *Les lieux de mémoire*, navnet på et hovedværk om emnet fra 1984-1992. *The Realms of Memory* er den engelske version af værket, mens den tyske variant hedder *Deutsche Erinnerungsorte* fra 2001. Denne europæiske litteratur beskriver både den konkrete og den abstrakte betydning af fænomenet erindringssteder. Det danske hovedværk er Inge Adriansens *'Erindringssteder i Danmark'* fra 2011.

270 mindesmærker

Vi er omgivet af mindesmærker til op over begge ører, selv om vi måske ikke går rundt og bider mærke i dem hver dag. Og vi kunne blive ved og ved med at blive udfordret til refleksion i konfrontationen med de ca. 270 registrerede mindesmærker i Gribskov Kommune. Alene i Vejby-Tibirke Sogne har vi 35: Mindesmærker og mindesteder, som tilsigtet eller tilfældigvis har fået så stor kulturel, politisk eller bare personlig betydning, at de efterhånden er blevet hellige eller blot ukrænkelige. »Ikke fordi vi er konservative i Tisvilde. Vi er bare trofaste mod holdne værdier, ånd«, som Ole Hyltoft har udtalt.

På Gribskov Stads- og Lokalarkiv er der registreret en række fortrinsvis offentlige, kendte og måske ukendte mindesmærker i Vejby-Tibirke Sogne. (Liste vises sidst i denne artikel.) De mest fremtrædende – Helene Grav, Oldtidsvejen m.fl. – er markeret på ethvert turistkort, resten må man finde på egen hånd. Men hvad skal mindesmærkerne egentlig gøre godt for ud over at afspejle den tid, de er skabt i?

Lad os tage til stranden, ned til Lejet, hvor et venligt græsklædt område danner overgangen mellem bebyggelsen og den store parkeringsplads. Det ellers åbne sted rummer et par simple træbygninger; et traditionelt redningshus med korslagte dannebrogssflag malet på porten, og nede ved skrænten mod stranden har vi to værkstedslignende brugshuse, der vidner om en fortidig, stedbundet aktivitet. Et mindeanker, en flagstang, en bæk her, en bæk der. Det plane areal foran husene er spækket med

Mindestedet 'Tisvildeleje Stejleplads', 2013. Foto: Lars Windfeld-Høeberg

et halvt hundrede mandshøje pæle i et tillempet mønster, og øverst i dem stikker lange spir skråt op – to i hver. Den gamle stejleplads er nu blevet en uofficiel mindelund for det forgangne fiskersamfund. Næsten alt minder om net og bare næver.

Ukræneligheden af valfartsstedet 'Tisvildeleje Stejleplads' bekræftes af, at der ikke for længst er blevet opført en fiskerestaurant eller en vidunderlig café på stedet. Men vi skal trods alt ikke tro, at respekten for fortidslevninger er uendelig.

Traditionspleje

Den mindekultur, der eksisterer i kraft af handlinger, hører man ofte betegnet som 'traditionspleje', såsom gennemførelsen af mere eller mindre officielle og tilbagevendende mærkedage eller folkefester, hvis seriøse årsag kan være trådt lidt i baggrunden.

Men en tradition har det med at blive sejlivet, særligt hvis den også er hyggelig, og ikke mindst når overskuddet går til et godt formål.

Vores lokale byfester har gerne et kulturelt eller i hvert fald folkløst indhold som for eksempel Kildemarkedet, Sankt Hans festen og Tisvilde Går i Fisk. Man kunne tro, at det havde været sådan altid, men mindekulturen og tidsånden har stille og roligt fornyet traditionerne. Foryngelse kan åbenbart også ske med et brag; tænk bare på Halloween, hvor en ganske ny tradition er jokket ind i vores dagligliv, uden dog at afsløre, hvad i alverden vi markerer, – nu da Allehelgensaften er gået i glemmebogen.

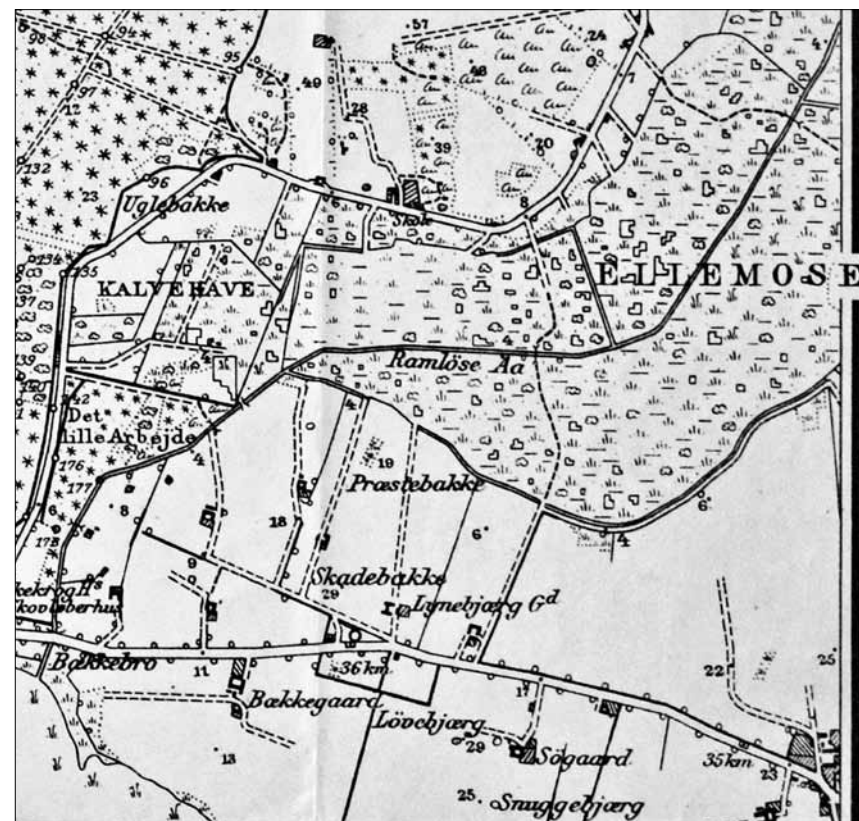
Vejnavne

Og hvad skal det så nytte alt sammen med denne mindekultur. Jo – den skal få os til at huske noget, som ikke må glemmes, og som er vigtigt i vores bevidsthed nu og altid. Men sådan går det ikke til hver en tid. Se på de mange vejskilte, som prøver at fastholde mindet om borgere, der har udrettet noget for lokalsamfundet eller har præget egnen positivt på en eller anden måde. Det kunne måske være interessant at vide, hvorfor det engang var magtpåliggende for sognerådet at bevare mindet om netop disse personer for eftertiden, nu hvor en hel del af vej-personnavnene kan virke temmelig anonyme, for eksempel: Margot Nyholms Vej, Wadstedsvej og Chr. E. Bartholdys Allé.

Betydelig mere oplysning er der ved historiske lokaliteter, hvor mindet skal fastholdes i borgernes erindring ved hjælp af et vejnavn, som for eksempel: Melhøj Park, Savværksvej, Hotelbakken, Rågemarksvej og Gl. Skolevej.

Stednavne

Stednavne, når de er bedst, fortæller om en lokalitets historie, funktion eller natur. Men nu vi er i gang med at bladre i glemmebogen, så er det naturligt at bemærke tre stednavne, som for det første er forsvundet fra landkortet og for det andet

Udsnit af landkort som viser området nord for Bækkebroen ved Arresø, 1927, med de tre nu næsten glemte stednavne: Det lille Arbejde, Kalvehave og Uglebakke.

Kilde: Gribskov Stads- og Lokalarkiv

sjovt nok er naboer: Det drejer sig om lokaliteter lige nord for Arresøen ved Bækkebro, hvor man på snart 100 år gamle kort kunne finde et stednavn, der antagelig stammer helt tilbage fra sandflugten: 'Det Lille Arbejde', som er den sydøstligste afkrog af Tisvilde Hegn langs Ellemose Å. Og som nabo mod nord herfor kunne læses stednavnet 'Kalvehave', som stadig i dag er en række enge. Og som nabo mod nordvest (ved skovbrynet 1 km nord for Arresøen) stod der på landkortet 'Uglebakke'.

Underligt nok: Tre stednavne i en klynge på under 1 km² – pist væk på moderne landkort, (undtagen på det håndtegnede turistkort, 'Panoramakort – Tisvilde Hegn', som blev udgivet 1942.) Sidder der mon nogle mistænkelige geodæter og vurderer om lokale betegnelser har mistet deres værdi og eventuelt sletter stednavne på vores officielle danske landkort? I bedste fald er det bare tre tilfældige forglemmelser, som ingen lokale kulturvogtere endnu har påpeget.

Indforståede stednavne

En variant inden for stednavne er de 'indforståede stednavne', der kun har betydning i en lukket kreds, fordi lokaliteten for længst har mistet sin oprindelige rod og begrundelse. I ældgamme tid tog Arnakkekongen en af sine Sankt Hans-udflugter til 'Baunen'. Men hvem forbinder efterhånden noget ophøjet eller folkeligt med Ørby Baun, som indtil for et par og fyrrer år siden var et velbesøgt og levende sted. Men historiens vingesus høres ikke længere i trækroneerne. Her mødtes man i 'Baunehulen' – en kultplads – til store 'Folke- og Sommerfester' med kendte folketalere og efterfølgende underholdning hver eneste 2. pinse-dag og Grundlovsdag i første del af 1900-tallet. På bakketoppen blev der indviet en genforeningssten af en 1864-veteran, 'Sønderjylland 1920', – så er alt sagt.

Men for nylig er området igen blevet åbnet og bevoksningen udtyndet, og det kan forhåbentlig ikke længere opfattes som et kulturelt 'glemmested'. Imidlertid kan ældre folk stadig tale indforstået og med lys i øjnene om den sidste fest i 1969 med Kaj Løvring og Jægerspris Skoleorkester på 'Baunen'. Folkelivet er endnu ikke vendt tilbage på bakkekuden, endsi i Hulen.

Et apropos fra privatsfæren: Som i andre familier kan vi hjemme hos os i Tibirke indforstået finde på at sige: 'Så fandt jeg et par fine kantareller nede ved det store grantræ', (selv om træet faldt i stormen for mere end 30 år siden og resterne af stubben er svære at se i vore dage). For nu er det for os et levende 'erindringssted'.

Folkefest i Hulen ved Ørby Baun, antagelig omkring 1950.

Foto: Gribskov Stads-og lokalarkiv

Mangler på landkortet

Tag for eksempel ned ad sandstranden fra Lejet mod sydvest; efter to kilometers gang kommer du til denne uforklarlige lerknold blandt sandklitterne op til havstokken. Geologisk er den umiddelbart gådefuld, selv om man endnu kan finde store rustne granatsplinter i sandet. Men fra en kulturhistorisk synsvinkel får den krav på respekt. Her burde nok sættes en tavle med indholdet: 'Vis hensyn ved trafik på denne enestående lerknold, som de gamle fiskere i Lejet omtalte som 'Batteriknolden'. Den

er opført som skydevold i forbindelse med forberedelserne til Københavns nye befæstning fra 1886. Denne vold er en del af den kanonskydebane, som indtil 1921 lå mellem kysten og Skansen neden for Brantebjerg (200 m. herfra mod syd).’ Publikums ubetænksomme slid på mindesmærket er selvfølgelig resultatet af den manglende lokale motivation til at eksponere objektet og at få et historisk stednavn sat på landkortet, – ovenikøbet i et større geografisk område, som ganske savner stednavne: Vi mangler ’Batteriknolden’. At december-stormen 2013 nu har ædt sin del af denne lerklint forstærker kun behovet for omtanke på det enestående fæstningsanlæg.

Omfortolkning af mindekulturen

Diskussionen om mindekulturen slår fortsat gnister. Tænk på kampen om Frihedsmuseets nye indhold efter genopbygningen, eller tænk på den omstridte stålfigur ’havdrenge’ på kajen ved det netop indviede Søfartsmuseum i Helsingør. Bølgerne går højt, og uenigheden om fortolkningen bliver hurtigt politisk.

Så vidt vides har vi ingen officielle skamstøtter på egnen. Det nærmeste, man kan komme en skamstøtte, befandt sig i Gilleleje i 1945, hvor navnestenen foran Nellerupgaard blev skamferet og derved ’omfortolket’ af en bemaling med hagekors for at udstille gårdejerens sindelag under Besættelsen.

Ved Tisvilde Højskole står vi ved et monument for den skelsættende dato 29. august 1943. Afslutningen af Augustoprøret og ophøret af regeringens samarbejdspolitik med den tyske besættelsesmagt. Et ’manested’ om et folkeligt oprør, som medvirkede til, at Danmark rykkede nærmere på at blive accepteret som en del af de allierede. Dette monument står åbent for fortolkning; næppe ligefrem som et krigsmindesmærke, men i hvert fald som et politisk udtryk.

Et andet eksempel på omfortolkning af et mindesmærke ses i Søborgs Kongehave, hvor Kagstenen nu er opstillet. Denne skamstøtte blev i gamle dage brugt til at binde forbrydere til, der skulle piskes som straf. Nu står støtten blot som et historisk skræmmebillede.

Vores omskiftelige samtid betegnes nu og da som ’en flydende modernitet’, hvor strømninger og ting forsvinder lige så hurtigt som de kommer. I denne udvikling kan der opstå steder uden udtryk, men bare sådan ’wc-agtig’ funktionelle. Disse ansigtsløse ’ikke-steder’ kan vi f.eks. møde i det offentlige rum, hvor man så alligevel ser forsøg på at tilføje en slags mening i form af graffiti, – et minde om en street-artist.

Individuel mindekultur

Vores spontane behov for at give følelserne et akut udtryk er almindeligt accepteret på gerningssteder, hvor en elsket har mistet livet; på landevejen, ved havet, langs jernbanen. Vejkrydset Kildevej/Tibirkebro-Askemosevej har fra tid til anden været et gribende mindested i en kort periode.

Lykkeligvis bærer flere ældre træer i skoven vidnesbyrd om livets mening i form af et inderligt udskåret hjerte med to initialer og en dato.

Men på kirkegården træffer vi nok det mest monumentale udtryk for den private mindekultur med gravsten, blomster, levende blus og her og der symbolske ejendele som bamser og legetøj.

Den individuelle mindekultur udvikler sig konstant rundt omkring i form af ’selvgroede mindesmærker’ så som ’sutte-træer’, hvor familien sammen med det barn, som netop er holdt op med at bruge sut, rituelt hænger de nu tiloversblevne sutter op i træet. Jo, ’ritualer organiserer følelserne’, som vores dronning skal have udtalt.

På vejkrydset Kildevej/Tibirkebro-Askemosevej, spontant indrettet til mindested for en trafikdræbt.

Foto: Lars Windfeld-Høeberg

Eller hvad med disse 'kærlighedsbroer', som griber om sig, hvor de to elskende manifesterer deres for evigt uadskillelige forbindelse ved at lukke en hængelås til broen og smide nøglerne i vandet. Og de selvgroede mindesmærker kan naturligt nok også få fodfæste blandt samfundets marginalgrupper, som man har set det med de 'hjemløses mindetræ' med fotografier af afdøde hjemløse i København. Mon vi har set en lignende autonom mindekultur her på egnen - .

Den voksende bevidsthed er påtrængende om behovet for 'borgerlige' begravelsespladser uden religiøse symboler, eventuelt indrettet som en 'symbolneutral sektion' af en kirkegård. Men der er efter alt at dømme alligevel et ønske om at kunne udforme et gravsted 'personligt, med gravsten og hække'. Her lever døde og levende side om side, mens mindekulturen blomstrer.

Hvis man ser sig ordentligt for, kan man her og der falde over private mindesmærker, som ikke skal gøre stads af initiativtageren – og dog. Gå en tur langs kystsikringen fra Lejet til Helenekilde. Her findes en række inskriptioner fra arbejdere eller forbipasserende, som gennem 40 år har været stolte af dette betonværk: '4/10-51', 'AF 56', 'Keld 1958', 'Arne Andersen 1959' m.fl.

Et i vore dage meget officielt mindesmærke er i virkeligheden nok blevet opstillet af private grunde: Jørgen Saxilds store mindesten til ære for hans hustru, Gudrun. Det flotte monument blev sat på Hotelbakken i 1953, hvor hr. Saxild overdrog området til glæde for borgere og turister i Vejby-Tibirke Kommune.

Fredning

En fastholdelse af kendskabet til naturens og samfundets udvikling, til fortidslevninger, landskaber og bygninger kommer nok i de sikreste hænder gennem en fredning. Overordnet set skal dette vel at mærke vurderes i en mere national ramme, men den lokale betydning er mest følelig. Hvad som helst kan uventet ende som et bevaringsværdigt monument, som for eksempel de betydningsfulde bygninger fra industrialismens barndom; mejeriet, missionshuset, brugsen, teglværket og stationen. Men i

øvrigt sværmer vi for 'det oprindelige' og ønsker nok så meget at fastfryse en bestemt periodes karakter i vores enestående omgivelser. Den officielle mindekultur går her ofte hånd i hånd med de folkelige bevægelsers bestræbelser, som man kan opleve det i de forskellige bevaringsforeninger om natur og kultur.

Gravhøje og andre oldtidsminder værnes og plejes, og de voldsomme spor efter dæmpningen af sandflugten gennem Hegnet er uantastede. Desværre er myndighedernes erindringspolitik endnu ikke helt på mærkerne, idet de pågældende terrængenstande ikke er tilstrækkeligt forklarede ved hjælp af informationstavler eller tele-audio-guider.

Mindekulturen fra nu af

Og vi kan skam endnu, det der med en aktiv mindekultur i form af et politisk monument, som vi for eksempel ser i Gilleleje i anledning af 70-året for jødernes redning i 1943.

I Tyskland har man for længst ophøjet dette år 2014 til 'das Erinnerungsjahr' som et historisk jubilæums-amok-år i kølvandet af 1814, 1864, 1914, 1939, 1989, 2004. Men lad nu være med at fortvivle i manglende paratviden om disse forgyldte eller fordømte årstal. Tag blot ud på en oplevelsestur til vores lokale mindesmærker og mærk deres betydning.

Måske kunne det lyde absurd at overveje mindekulturen i fremtiden, men der er ikke desto mindre nok at tage fat om. Hvad nu til næste år i 2015, hvor der virkelig er noget at fejre: Vi skal markere 100-året for grundloven af 1915, som gav tyende og kvinder valgret. De er næsten aldrig blevet hyldet med monumenter her i Danmark. Der skal vel festes under ledelse af fagbevægelsen og kvindebevægelsen, holdes alvorlige taler for en flere hundred-tallig tilhørerskare og i de to sogne afsløres mindesmærker i et nutidigt udtryk. Men hvordan kommer disse mindesmærker til at symbolisere dagen, og kunne man forestille sig markante steder, hvor de nye Grundlovsmonumenter kan opføres og hermed videreføre mindekulturen her hos os, som jo tidligere har markeret denne fest for folkestyrets fundament. Bli-ver det mon et klippefast udtryk i granit eller et flygtigt udtryk

i laserlys. Der er sikkert nogen, som arbejder seriøst med sagen allerede.

Og der er i virkeligheden heller ikke så langt til 2019, hvor vi fik den 8 timers arbejdsdag 100 år forinden. Og sådan bliver det nok ved med at vælte ind med begivenheder, som skal mindes i et konkret monument eller blot i en mere uhåndgribelig mindehøjtidelighed.

Mindet definerer, hvem vi er

Et levende mindesmærke har sin egen monumentale betydning trods sin skrøbelighed, – det står næsten begravet i flyvesand i det forladte Tibirke vest for kirken: 'Per Arvids æbletræ', som endnu vidner om de katastrofale livsvilkår, der ikke er vendt tilbage siden 1725.

På næste side ses en liste over mindesteder og mindesmærker i Vejby-Tibirke Sogne, registreret af Holbo Herreds Historiske Samling. Bemærk, at gravhøje og andre oldtidsminder ikke indgår i denne registrant:

1.	Bang-stenen	Bangshøj/Tisvilde Hegn	1921
2.	Genforeningsstenen	Godhavn/Tisvilde	1920
3.	Saxild-stenen	Tisvildeleje	1953
4.	Den ukendte sømands grav	Tibirke	1946
5.	Tisvildes udskiftning	Tisvilde	1789
6.	Hans Nielsen stenen	Tisvilde	1789
7.	Kong Frederik VII's sten	Asserbo Ruin	1874
8.	Sandflugtsmonumentet	Tisvilde	1738
9.	Augustoprøret 1943	Tisvilde	1970'erne
10.	Wieth-Knudsen Observatoriet	Tisvilde	1959
11.	Johannes V. Jensens træ	Tisvilde	1994
12.	Lundebo-stenen	Tisvilde	1910
13.	Mindemuren	Tisvilde	-
14.	Sandflugstavlén	Tibirke Kirke	1754
15.	Kystsikringsminde	Tisvildeleje Strand	1956
16.	Tibirke præsterækketavle	Tibirke Kirke	-
17.	Kystsikringsminde	Tisvildeleje Strand	1959
18.	Kystsikringsminde	Tisvildeleje Strand	1958
19.	Ole Rasmussens mindetræ	Godhavn/Tisvilde	1999
20.	Johan Martin Nielsens minde	Tisvildeleje	1893
21.	Redskabsskurets minde	Tisvildeleje	1985
22.	Villa Arkens portal	Tisvilde	1913
23.	Årets Hus	Tisvilde	1989
24.	Grundlovstræet	Vejby	1999
25.	Klitgård	Vejby	1928
26.	Genforeningssten	Ørby Baun	1920
27.	Gadegård stenen	Holløse	1940
28.	P.C. Skovgaards tavle	Vejby	-
29.	Vejby Rytterskole	Vejby	1825/30
30.	Gadegaardbjælken	Holløse	1811
31.	Holløsegaard	Holløse	1935
32.	Minde for plantage	Mønge	1885
33.	Vejby Gadekærs diplom	Vejby	1994
34.	Vejby præsterækketavle	Vejby Kirke	-
35.	Nis: D stenen	Vejby	1871 ?

Manuskript, illustrationer og research: Lars Windfeld-Hoeberg

Kilder

Gribskov Stads- og Lokalarkiv.

'Erindringssteder i Danmark',

Inge Adriansen, Museum Tusculanums Forlag, 2011.

Artikler

'Venstrefløjens nye nationalfølelse',

Michael Böss, Berlingske, 11.09.2010.

'Hvad stenene fortæller og ikke fortæller',

Anne Bech-Danielsen, Politiken, 19.10.2010.

'Balladen om Halloween',

Jan Hedegaard, Berlingske 27.11.2011.

'Hvad kan vi bruge erindringen til?',

Asger Schnack, Politiken, 07.04.2013.

'Sådan fortæller de om modstandskampen i andre lande',

Politiken, 02.06.2013.

'Gensyn med et ikke-sted',

Ina Kjøge Pedersen, Weekendavisen, 02.08.2013.

'Politiske visioner møder faglig modstand',

Camilla Stockmann og Gudrun Marie Schmidt, Politiken, 04.08.2013.

'August – fuldendt måned med stille angst',

Ole Hyltoft, Berlingske, 26.08.2013.

'Nyt museum i gammel tørdok',

Henrik Dannemand, Berlingske, 02.10.2013.

'De døde ateisters grav',

Jens Ejsing, Berlingske, 14.11.2013.

'Kultur er fællesskab og dannelse',

Yildiz Akdogan, Berlingske, 08.12.2013.

'Søvngængerne',

Lykke Friis, Berlingske, 02.01.2014.

Erindringer fra Klitgården og Heatherhill

Af Kaj Larsen

Forord af Kirsten Jørgensen til Kaj Larsens erindringer:

»Jeg havde fornøjelsen at have forhenværende major Kaj Larsen til at fortælle ved Lokallhistorisk Aften i Vejby Forsamlingshus i 2008 med 'Erindringer fra Klitgården og Heatherhill'. Efterfølgende har vi været i kontakt, hvor jeg i år fik mulighed for at købe bogen med hans erindringer: 'Et historisk tilbageblik på mit livsforløb'. Vi har nu i redaktionen fået tilladelse til at bringe et udsnit fra bogen, der beskriver Kajs barn- og ungdom her i Vejby.

Vi slutter erindringerne i 1952, hvor Kaj kom ind som soldat. Han fik en livslang og spændende karriere indenfor militæret. Kaj Larsen modtog Dannebrogssordenen og oplevede at have 40 års jubilæum.«

Barndom

Jeg er født i gamle dage, nemlig den 26. oktober 1932 på Guldagergård i Tågerup ved Ramløse nord for Helsingør i Nordsjælland. Mine forældre var Ella Kristine født Schnorr og Martin Larsen.

Efter verdensprisfaldet i 1929 gik det i begyndelsen af 1930'erne dårligt for alle erhverv. Det ramte i første omgang landbruget mest, og mange landmænd fik vanskeligt ved at 'overleve'. Dette kom også til at berøre mine forældre, som på et tidspunkt måtte opgive at drive gården videre. Min faster og onkel forpagtede på samme tid en ejendom på ca. 30 tønder land beliggende ved Vejby Strand mellem Rågeleje og Tisvilde. Det var en englænder ved navn Joseph Vincent, der ejede gården, som hed Klitgården (mere om området lidt senere).

Klitgården

Der blev i 1937 foretaget en slags byttehandel, hvor vi flyttede til Klitgården, og min faster og onkel overtog Guldagergård. Egnen deroppe bestod ud over de omkringliggende gårde – allerede på den tid – af mange sommerhuse, som fortrinsvis var beboede i sommerperioden og øvrige ferier. Det indebar, at der i det daglige ikke var meget samkvem med andre uden for disse perioder, for at sige det ligeud, var der lidt øde.

På gården var der ikke indlagt vand og elektricitet, så vi pumpe vand op med pumpen, der stod på gårdspladsen. Der var dog en petroleumsmotor anbragt i et motorhus ved siden af brønden og med forbindelse til denne. Når eller måske rettere hvis den kunne starte, – med eller uden startsving – kunne der pumpes vand ind til bryggerset, det var noget af en luksus. Lys i stuehuset fik vi fra petroleumslamper, og i stalden medbragte vi en flagermuslygte, som enten blev hængt op, stillet eller båret rundt. Opvarmningen af stuehuset foregik ved hjælp af komfur i køkkenet og kakkelovn i de to stuer. Der blev primært anvendt brænde i komfuret og brænde og koks i kakkelovnene. Om vinteren var det en ualmindelig kold affære at komme i seng, men når det var rigtig koldt, blev der varmet mursten på kakkelovnen, de blev så pakket ind i avispapir og lagt i fodenden af sengen, det hjalp noget. Toiletforholdene var jo heller ikke særlig luksuriøse, der stod to små huse udenfor, hvor man så kunne bevæge sig ud for at forrette sin nødtørft.

På gården havde vi som regel 6-7 køer, 3-5 kalve, en del svin og 2 heste. Foruden at passe landbruget – det var en meget sandt jord – havde min far en mælkerute, hvor han fra gårdene i omegnen kørte mælk til Ørby mejeri. Da jeg blev større, hjalp jeg ofte til, det var hårdt arbejde, og om vinteren var det utrolig koldt. Det var ikke altid, man kunne mærke fingrene og ørerne. Generelt var påklædningen ikke alt for egnet til at sidde stille på et hestekøretøj.

I det hele taget hjalp jeg meget til med alt på gården både i fritid og ferier, og det blev jo til mere og mere, efterhånden som jeg blev ældre. Der var absolut mange forskellige arbejder man blev sat til, der var lette opgaver som kunne være at fodre

Fra venstre Mormor, Farfar, mig, Mor og moster og kusine der var på besøg. Foto: Privat

dyrene, muge ud og malke. I marken skulle kartoflerne lægges i jorden, der skulle hakkes ukrudt bort, derefter skulle de hypes og til sidst tages op, og meget af det foregik med håndkraft. Noget af det værste var, når roerne skulle tyndes ud, også med håndkraft og hakkejern, med de lange rækker, var det en næsten uoverskuelig opgave. Senere skulle roerne tages op, hvilket også foregik manuelt, med en stor kniv i hånden, roen op, toppen af og derefter lagt hver for sig i lange rækker.

Derefter blev roerne kørt hjem og lagt i kule. I høsten, der som regel faldt i sommerferien, når selvbinderen havde kørt, skulle negene sættes op i hobe indtil de blev læsset på høstvognen, kørt hjem og sat i stak, indtil det lejede tærskværk kom, så halmen kunne komme på det ene loft og kornet på det andet. Ja, der er så dejligt derude på landet, en sandhed med modifikationer.

På den tid var 'børnearbejde' meget udbredt og helt almindeligt i hvert fald når det drejede sig om landarbejde, og især på de mindre og små steder hvor der hverken var økonomisk eller praktisk mulighed for at have ansatte. Selv om det måske

i dagens Danmark lyder som en overdrivelse, knoklede vi fra tidlig morgen til sen aften.

Forholdsvis hurtigt efter at vi var flyttet til Klitgården, flyttede min farfar fra gården i Tågerup og op til os, idet han var kommet på kant med min faster og onkel.

Han boede så hos os til han døde i 1949. Min mormor boede også på Klitgården i perioder under krigen, hun blev enke i 1938, da min morfar døde 57 år gammel. Det var stadig mange steder på landet endnu på den tid almindeligt, at forældrene på deres gamle dage boede hos børnene. De hjalp til med arbejdet på gården begge to, medens de boede der.

I skole i Vejby

Jeg startede i skolen i Vejby i 1938, først i den lille skole, hvor der var 1. og 2. klasse med en lærerinde – frk. Hansen – til at forestå undervisningen. På 'lærerindeskolen', som den populært blev kaldt, var der i den ene ende et klasseværelse, og i den anden boede frøkenen. Vi var 33 elever i klassen. Dette indebar, at vi kun gik i skole hver anden dag. Der var mange, der havde lang vej til skole, jeg havde ca. 4km, og når man skulle gå, var det da en lang tur i den alder. Man havde ikke nødvendigvis cykel på det tidspunkt, og om vinteren med sne var det alligevel umuligt at cykle.

I 1940 gik turen efter afslutning af 2. klasse til den større skole i Vejby, hvor man så skulle gå resten af tiden. Der var et lærerpar til at varetage undervisningen, det var førstelærer Andreas Brøns og hans hustru. Brøns var tillige (kor)degn i Vejby kirke, der var jo ofte sammenhæng mellem de stillinger. Det at gå i skole på den tid var ikke altid en dans på roser, når man fik lektier for og andet hjemmearbejde, så mente læreren virkelig noget med det, og når man blev hørt i stoffet, skulle man virkelig være i stand til at aflevere et ordentligt mundtligt eller skriftligt resultat, ellers kunne der let 'falde brænde ned'. Andreas Brøns var normalt en flink og behagelig mand, men der var en streng disciplin i klassen. Billedet på næste side er fotograferet i 5. klasse, og der var vi 29 i klassen.

Det er mig som nr.2 fra venstre i øverste række og Andreas Brøns til højre.

Foto: Privat

Det hele gik da heller ikke altid op i skolegang og arbejde, især i sommerperioderne når alle sommerhusene var beboede, var der megen aktivitet i hele området.

I disse perioder lærte jeg naturligvis en hel del børn at kende, og fik derved nogle legekammerater. Enkelte af landliggerne havde rideheste med, og nogle var opstaldede hos os, så vi fik også en del tid til at gå med at ride. Sommerhusene var, for de flestes vedkommende, ejet af den mere velstillede del af københavnernes. Landliggerne, som de blev kaldt, købte kartofler æg og kyllinger hos os til billige priser til gengæld kunne vi bl.a. få chokolade. Da vi boede så tæt ved stranden, som tilfældet var, badede vi meget hele sommeren igennem, ja, når der ellers var tid til det.

Fundet af hellekisterne

I 1946 da min far efterårspløjede, ramte ploven en stor sten, eller rettere en meget stor sten, som ved nærmere eftersyn kunne

være låget på en grav. Min far rettede henvendelse til kommunen, der så tog kontakt til Nationalmuseet, og så startede en større udgravning. Der kom forskellige arkæologer og studerende, men der var en gennemgående arkæolog, der hed Kunwald, og som blev indlogeret hos os. Det viste sig, at der var 2 grave med lidt forskelligt indhold, der var kranier i dem begge, men ellers var skeletterne ikke fuldstændige. Jeg syntes virkelig, at det var interessant at følge, i starten blev der anvendt skovle, men jo længere man kom ned, desto mindre blev værktøjet, helt ned til små spartler og pincetter. Jeg fik også lov til at deltage indtil et vist niveau, og ellers fulgte jeg processen hele vejen igennem.

Gravene viste sig at være 2 hellekister fra den yngre stenalder, de blev efterfølgende fredet under Nationalmuseet.

Personerne er fra venstre min far, kusine Kirsten, fætter Ebbe, onkel Hans og arkæolog Kunwald. Foto: Privat

Ildebrand i plantagen

En knastør majdag i 1948 opstod der ildløs i en plantage, der lå mellem Klitgården, sommerhusområdet og stranden. Denne brand kunne have fået katastrofale følger, hvis der ikke tilfældigvis havde været østenvind. Med en nordenvind havde ilden helt sikkert bevæget sig ind i skoven med alle sommerhusene. Jeg var oppe hos købmanden på Salgårdshøj, da branden startede, købmand Ibsen var en snarrådig og hurtig person. Han for ud og startede sin Opel Blitz varevogn med åbent lad, der var en person mere i førerhuset, så jeg kom op på ladet, og af sted gik det. Vejen ned mod Klitgården – som vi skulle ad – havde dybe hjulspor og var nærmest livsfarlig at køre på, ikke mindst med den fart vi havde på. Vejen blev også kaldt 'Benbrækkerstræde'. Det lykkedes da også købmanden at ramle ind i en telefonpæl undervejs, bilen havde ikke godt af det, men der skete ingen personskade, selv ikke på mig omme på ladet, det kunne være gået grueligt galt.

Rigmanden Vincent og Heatherhill

Den engelske rigmand Vincent var direktør for et firma der hed Maypole Dairy, der var verdens første supermarkedskæde, han var også ejer af verdens største margarinefabrik (grundlagt af Otto Mønsted) på lidt over 275.000m² eller 38½ fodboldbane.

Vincent importerede margarine, sukker og te. Firmaet havde sin egen te, Maypole tea, men importerede også Medova Te. Vincent boede det meste af året på sin store ejendom Bussock Wood House i England. Ud over Klitgården med tilhørende jorder ejede Vincent villaen Heatherhill og det store lyngklædte område på begge sider af Vejby – Rågeleje vejen. Heatherhill blev opført i 1910, og byggesummen var på 40.000 kr. Det var en pragtvilla i engelsk stil såvel udvendig som indvendig og besiddelsen omfattede en lang kyststrækning med strandret. På den modsatte side af vejen bag de høje bakker lå en ubeboet og efterhånden faldefærdig gård, som hed Hedegården, den havde tidligere været anvendt som bolig for Vincents gæster. Hele området var på ca. 50 ha. eller 100 tønder land.

Villaen var meget flot indrettet med egetræsparketgulv og egetræspaneler i spisestuen. Panelerne stammede fra Scandinavian America Lines (DFDS) flagskib (og Danmarks største transatlantiske passagerskib nogensinde) SS Frederik VIII.

Huset var også udstyret med flotte tapeter. På 1. sal var der et dusin soveværelser alle udstyret med franske porcelænsvaske med ophøjede rosenmotiver omgivet af ægte hollandske kakler i delfterblåt.

Familien Vincent og Heatherhill

Vincent var dansk gift, hans hustru havde været ansat på kontoret i det københavnske firma. De havde en adoptivdatter som hed Edith, gift Walmsley, det var hende, der fra 1933, hvor hun havde fået villaen foræret i bryllupsgave, var den juridiske ejer af Vincentdomænet, men Vincent bestemte rent praktisk over ejendommene.

På bakketoppen vest for villaen havde Vincent opført et lille te- og gæstehus i træ.

Her ses villaen med mig i forgrunden. Foto: Privat

Familien kom kun et par gange, medens vi boede på gården, sidste gang var umiddelbart efter krigen. Vincent kørte ikke selv den imponerende Rolls Royce, men havde privatchauffør. Bilen stod i garagebygningen på gården, og chaufføren havde et værelse lige bag ved garagen.

Før krigen kom der i perioder andre gæster og beboede Heatherhill, bl.a. kronprins Harald, prinsesse Helena og deres familie.

Min far havde opsyn med hele området, og han havde naturligvis også nøgler til villaen, som vi jævnligt var inde i for at checke om alt var i orden. Det var det desværre ikke altid, idet der flere gange havde været indbrud, og hvor politiet blev involveret, men så vidt jeg ved, fandt man ikke tyvene. Efterhånden som tiden gik, blev mere og mere af inventaret smadret.

I 1947 havde fru Walmsley bestemt, at området ikke måtte bebygges i hendes eller hendes søns ejertid, uden fredningsnævnets godkendelse.

Vejby-Tibirke kommune erhvervede i 1958 fru Walmsley's ejendomme, Klitgården, Heatherhill og Hedegården for en pris

Den faldedefærdige villa set forfra. Foto: Privat

af 550.000 kr. Kommunen fik efterfølgende 300.000 kr. i erstatning af Staten i forbindelse med fredningen.

I Politiken, 1958 kunne man bl.a. læse følgende: »Et badeværelse frembyder en ruin af knust porcelæn, et badekar er slæbt ind i et soveværelse, hvor vejret har tegnet mugne striber ned ad væggene under tagets huller. Vandrør er med raske tag vredet ud af væggen og er blevet til øjeblikkeligt inspirerede jernskulpturer. De lænker, et eventuelt spøgelse kunne have betjent sig af, genfinder man i en nedreven lysekrone mellem loftskrammel, som er blevet kastet en etage ned for at pleje selskab med en opbrudt kæmpekuffert af gammel model. Så stor er ødelæggelsen, at man faktisk undrer sig over, at ingen endnu har forsøgt at fuldbyrde den ved at sætte en tændstik til det hele.«

I 1959 blev villaen, som jo efterhånden var en meget forfalden bygning og meget ødelagt indvendig, revet ned. Området hedder stadig Heatherhill, også efter at villaen blev revet ned.

Besættelsen

Imidlertid kom den tyske besættelse så, hvilket var starten på et sort og meget kedeligt kapitel i historien. Jeg husker, at mine forældre og jeg den 9. april 1940 var på vej til København med toget for at besøge en moster og onkel, der boede i Aalborggade tæt ved Østerbrogades kaserne. Vi havde ikke radio på daværende tidspunkt, så det første kendskab, vi fik til tyskernes tilstedeværelse, var overflyvningen af tyske fly. Ved ankomsten til København kan det nok være, at vi blev klar over, hvad der var foregået, det vrimlede med tyske soldater, Østerbrogades Kaserne var besat, og soldaterne stod allerede på vagt.

Senere under besættelsen fik vi de tyske soldater – som næsten – naboer, idet der blev etableret et batteri ca. 1 km. fra os med 3 kanoner og ca. 200 mand. Det indebar, at vi stort set var inddraget i øvelsesområdet.

Tidligt under besættelsen gik min far ind i modstandsbevægelsen, hvilket jeg på det pågældende tidspunkt ikke var vidende om, man skulle jo være forsigtig med at fortælle om den slags aktiviteter. På grund af tyskernes tilstedeværelse i omegnen var

det et særlig farligt gøremål. Min far gemte adskillige håndvåben oppe på loftet i halmen. Den illegale våbentransport foregik naturligvis altid om aftenen og natten, men stadigvæk var det ikke ufarligt, da de tyske soldater gik på patrulje og havde vores gård med på ruten. En nat var det tæt ved at gå galt, min far trak sin cykel, hvorpå der var læsset våben, hen over markerne og blev filtret ind i noget ståltrådshegn. Det var heldigvis ikke så langt hjemmefra, så han skyndte sig hjem med sin last og fik den gemt væk, hvorefter han måtte ud og få reddet cyklen, inden der kom vagter forbi.

Der var mange fra Vejby området, som deltog i modstandsarbejdet og tilhørte en enhed ved navn Kulsvierbataljonen. Vi havde også i perioder folk, der var 'gået under jorden' til at bo hos os, officielt var de ansat, hvis nogen opdagede dem. Der var bl.a. en løjtnant Arnoldus, som var der en kort tid. Nogen mistanke fik jeg da til, at der foregik noget fordækt, men som sagt blev der aldrig talt om det. Alt gik imidlertid godt, min far og hans kolleger i den lokale modstandsbevægelse klarede besættelsen igennem, uden at blive arresteret eller på anden måde lide overlast.

Gruppe fra Kulsvierbataljonen fotograferet foran Tinghuset i Helsingør.

Fra venstre: Gårdejer Jens Hansen, slagter Gunnar Larsen, min far, landmand Richardt H. Nielsen, ukendt og vognmand Poul Rasmussen. Foto: Privat

Naboarealet til Heatherhill, som tilhørte Strandbjerggård, blev inden krigen anvendt af den danske hærs luftværnsartilleri til luftmålsskydninger. Det samme område valgte tyskerne ligeledes at anvende til øvelsesskydninger.

I de første krigsår oplevede vi de meget strenge vintre, hvor man kæmpede sig igennem store mængder sne og streng frost de 4 km til Vejby for at komme i skole.

Der var somme tider så meget sne, at dem der var ude for at rydde vejene manuelt måtte skovle sneen op i to etager. Ofte var det lettere at gå over markerne, hvor sneen ikke lå så højt som på vejene. Kattegat blev i disse år også isbelagt langt ud fra kysten med enorme isskruninger, det var et imponerende syn, og folk kunne gå meget langt ud på isen.

Vilkår under besættelsen

Under krigen kom der hurtigt indskrænkninger i brug af motor-køretøjer, så transport med hestevogn blev endnu mere udbredt. Specielt i sommerperioden havde min far en form for vognmandsforretning med charabanc, som var en vogn med to sæder i længderetningen ud over kuskesædet. Han kørte landliggerne fra stationen ud til deres sommerhuse og retur når de skulle hjem, eller hvis nogle skulle på en udflugt i omegnen, en gang imellem fik jeg lov til at køre.

Der blev efterhånden flere og flere ting man enten ikke kunne få eller som blev rationeret. Et område hvor der skulle tænkes nyt var anskaffelse af brændsel, koks kunne ikke skaffes, træ kunne stadig købes og hentes i skoven, men det blev dyrt med de kolde vintre in mente. Derfor gik man i gang med at "skære tørv", som man sagde. Vi havde en mose i nærheden, så mine forældre gik i gang, og der blev arbejde til alle inklusiv mig. Først blev tørvejorden gravet op og sammen med vand æltet til en bestemt konsistens, hvorefter denne mellemting mellem vælling og grød, blev hældt ud i en form bestående af en masse kvadrater på ca. 10 x 10 cm. Efter den første tørring blev formen fjernet, og en ekstra tørring pågik. Til sidst blev tørvne stablet i pyramider til færdig tørring, hvorefter de blev kørt hjem. Vi fyrede så med

tørv og lidt brænde i både komfur og kakkelovn, hvilket svineri der somme tider kom ud af det, men det var jo vilkårene.

Generelt manglede vi ikke noget under krigen, på trods af at der eksisterede rationeringsmærker for at kunne købe mange forskellige varer. På en gård havde man mange af de basale ting både til eget forbrug, og til at 'bytte' sig til andre varer.

Vi kendte købmand Knud Nebelong Ibsen, der havde forretning tæt ved os, ham og hans hustru kom mine forældre sammen med, så det var bestemt ingen ulempe. I sommerferien blev der også tid til at hjælpe hos købmanden, jeg fyldte mel, sukker og andet i poser, hjalp med at ekspedere og bringe varer ud på en 'long John'. Manufakturhandleren i Vejby tilhørte også bekendtskabskredsen og min fars tante som havde haft forretningen før boede stadig i huset, her var der også muligheder for at skaffe lidt ekstra tøj.

Den videre skolegang

Efter nogle år i Vejby skole kom mine forældre og for så vidt også jeg selv til den konklusion, at det ikke ville føre til noget at blive gående der. Det blev derfor arrangeret, at jeg kom til Helsingørsk- og Realskole som dagelev. Da det var en privat skole, skulle mine forældre betale for, at jeg kunne gå der, samtidig skulle de også betale for bøgerne, de brugte kunne så indgå ved køb af nye bøger det følgende år.

Jeg startede i vinteren 1944 på det, der hed forberedelsesklasse til mellemskolen.

Efter sommerferien startede jeg i 1. mellem og gik på skolen indtil i 1949, hvor jeg afsluttede med realeksamen.

Ejeren og dermed også skolebestyreren var Alf Bjerger, der sammen med hustruen forestod alle aktiviteter, der var jo også kosteleverne, der skulle tages vare på. Blandt dem der boede på skolen, var der to tvillinger, hvis forældre var jøder, så de var tilmeldt skolen under andre navne. På skolen var der streng justits, både fra lederen og de øvrige lærere. Det blev hurtigt til eftersidning, hvis man ikke kunne sine lektier. Ud over skolelederen var der fem lærere. Jeg husker en speciel episode, det var under

folkestrejken i 1944, hvor vi fandt på, at når alle andre kunne strejke, så måtte det vel også gælde for os. Vi fandt hurtigt ud af, at det absolut ikke var tilfældet, så drengene stod til lussinger, da vi kom tilbage til skolen. Der var slet ingen ligeberettigelse på det tidspunkt.

Når vejret tillod det, cyklede jeg de 11 km. til Helsingør, ellers cyklede jeg til Vejby og tog med toget. Ved nogle lejligheder i snevintrene løb jeg på ski til Vejby, havde skiene med i toget og løb på ski hjem fra Helsingør.

Mine forældre ville på et tidspunkt gerne have, at jeg fortsatte min skolegang ved at gå i gymnasiet og få en studentereksamen. Da det blev aktuelt, var jeg ikke interesseret, idet jeg mente, at jeg havde gået længe nok i skole og ønskede at prøve noget andet. Jeg må indrømme, at jeg senere fortrød denne beslutning, men på det tidspunkt var det for sent.

Konfirmation

Vi boede jo i den daværende Vejby-Tibirke kommune. Der var kirker både i Vejby og Tibirke, og det var den samme præst, der passede begge kirker. Præstegården, hvor præsten boede, lå i Vejby, og præsten hed på det tidspunkt pastor H. Schaumburg-Müller. Da tiden for konfirmationen nærmede sig, begyndte jeg at gå til konfirmationsforberedelse, eller som det blev sagt den gang - at gå til præst i Vejby Præstegård.

Konfirmationerne var fordelt således, at de foregik i Vejby om foråret og i Tibirke om efteråret. Da jeg skulle konfirmeres om efteråret blev det i Tibirke kirke søndag den 6. oktober 1946 kl. 10.00.

Da vi kom hjem fra kirke, var der frokost for familien, alle blev hos os indtil om aftenen, hvor festen skulle holdes.

Garagen hjemme ved Klitgården var i forvejen blevet rigget til og pyntet, så festen kunne holdes der. Her deltog ud over familien mine forældres venner og bekendte.

På landet var det ofte kutyme, at såfremt præsten og fru var gode bekendte, blev de inviteret med til festen. Det var også tilfældet hos os, samtidig var der det interessante moment, at

Konfirmandholdet med præsten og fru bagest. Jeg står i bageste række til venstre.

Foto: Privat

Schaumburg-Müller også havde konfirmeret min mor, medens han var præst i Taps sogn syd for Kolding.

Ungdom og jernbaneuddannelsen

Medens jeg gik i skole, havde jeg det vel som så mange andre skoleelever, hvad skulle man gå i gang med efter realeksamen. Jeg havde tænkt på uddannelse til skovfoged, jeg havde også overvejet at komme ind til søværnet på kvartermester skole, men så var der det med at sejle, jeg hørte jo ikke til i den søstærke kategori.

Da jeg gik i realklassen, besluttede jeg at prøve at få ansættelse ved jernbanen, som jeg havde fået interesse for. Efter afsluttet skolegang i 1949 kontaktede jeg først DSB. og var inde i Sølv-

gade til prøve, som jeg bestod. Der var så ikke lige muligheder i det første års tid. Derefter tog jeg kontakt til Gribskovbanens hovedkontor i Hillerød, hvor jeg blev indkaldt til en samtale med driftsbestyrer Thage. Jeg medbragte 3 anbefalinger fra henholdsvis pastor Schaumburg-Müller, skolebestyrer Bjerger og forstander på Unnerup ungdomshjem, K. Lorentzen, som jeg kendte igennem mit FDF arbejde, og hvis børn jeg kom sammen med. Efterfølgende fik jeg besked om, at jeg kunne blive ansat i første halvår af 1950, hvilket jeg accepterede.

I den mellemliggende tid skulle jeg så hjælpe til med arbejdet på gården. Jeg har aldrig selv haft lyst til at være selvstændig landmand, jeg havde fået nok af at hjælpe til på gården i de forløbne år.

Hver privatbane havde sin egen forkortelse eller symbol om man vil, Gribskovbanens forkortelse var GDS som stod for Gribskovbanens Drift Selskab. Banen, der stadig eksisterer, strækker sig fra Hillerød til Kagerup og grener sig ud til henholdsvis Tisvildeleje og Gilleleje. Medio maj 1950 fik jeg brev om, at jeg var ansat som kontorist på Græsted station fra den 20. maj, med en månedsløn på 200 kr. Efter en tilfredsstillende prøvetid på 2-3 måneder ville jeg blive ansat som trafikelev med en månedsløn på 225 kr. Ud over det daglige kontorarbejde var der meget at lære, såsom sikkerhedstjeneste, postekspedition, person- og godsbeholdning, materiellære samt kende alle stationers beliggenhed både på stats- og privatbaner i hele Danmark.

En elev skulle også have perioder med kørsel som togbetjent / togfører og som leder af rangering.

Uddannelsesmønstret var 3 år som trafikelev - i den periode var et ophold på jernbaneskole - og 2 år som trafikmedhjælper. Derefter kunne man forvente at blive trafikassistent, overtrafikassistent og evt. stationsforstander på et senere tidspunkt.

Det var jo et helt andet miljø at komme ind i, men det var et interessant område, der var mange udfordringer, og man kom i forbindelse med mange mennesker i jobbet.

I starten boede jeg hjemme og cyklede frem og tilbage hver dag, og det gik også fint i sommerperioden. Da det blev efterår,

lejede jeg et værelse i Græsted og fandt et pensionat hos cykelhandleren på hovedgaden, hvor jeg spiste alle måltider.

Efter ca. 1 år begyndte jeg at indgå i en vagtturnus, hvor jeg skiftede med stationsforstanderen og en overportør, der også havde kontortjeneste. Jeg blev senere sendt på afløsning på de små stationer - Saltrup, Pårup og Mårup - som blev betjent af 1 person, vedkommende skulle jo også have fridage og ferier.

I vinteren 1952 var jeg på jernbaneskole i ca. 3 måneder. Privatbanernes skole lå i Fåborg, hvor vi under opholdet boede på lejede værelser. Ved ankomst til skolen skulle vi op til en prøve, hvor vi bl.a. skulle være i stand til at nævne alle DSB stationer i rækkefølge strækning for strækning. På privatbanerne skulle vi vide hvilken bane stationerne lå på. Forstanderen og de øvrige lærere var stationsforstandere ved forskellige privatbaner samt postmesteren i Fåborg. Der var temmelig hård disciplin på skolen, vi fik lektier for, som vi så blev hørt i og skriftlige hjemmeopgaver, der skulle afleveres dagen efter, og der blev ikke 'givet ved dørene'.

Efter afslutning af kurset kom jeg tilbage til Græsted, og den 23. juli 1952 blev jeg forflyttet til Gilleleje station, idet den medhjælper, der var der, blev indkaldt til aftjening af værnepligt. Gilleleje station var den største på Gribskovbanen, da Helsingør - Hornbæk - Gilleleje banen (HHGB) også blev betjent herfra. Jeg flyttede så derop, idet jeg kom ind på et pensionat, hvor jeg både boede og spiste.

Soldatertid

Da krigen og dermed besættelsen af Danmark var slut, og opbygningen af forsvaret kom i gang, genoptog Luftværnsartilleriet og Artilleriets Befalingsmandsskole efter nogle år luftmålsskydningerne i det samme område, som før havde været anvendt. Det indebar, at mine forældre kom i kontakt med nogle af de officerer, der deltog i skydningerne med personel fra Artilleriets Befalingsmandsskole. Teltlejren blev oprettet på Heatherhill området, så min far og jeg besøgte tit lejren. Disse officerer del-

tog i flere perioder i skydninger, og var flere gange inviteret til spisning hos os. Et år hvor skydningerne faldt i høsttiden, var der et par dages stop i skydningerne, det indebar, at et antal soldater blev sendt på høstarbejde hos os, så der kom virkelig fart på.

Denne nærkontakt og samtaler med personel af forskellige grader i LA, gav mig et godt indblik i, hvilke muligheder der var i denne våbenart og noget om tjenesten generelt. På sessionen søgte jeg om at blive indkaldt til Luftværnsartilleriet.

Her i 1952 slutter vi Kajs beretning og videre tilbageblik på hans livsforløb . Samtidig bringes her til orientering et luftfoto af Heatherhill og Hanebjerg. Det er fra 1956 og fotografen er Sylvest Jensen Luftfoto.

- 1: Det militære skydeareal på Heatherhill
- 2: Hønehulekær
- 3: Studebjerg
- 4: Hanebjerg Mose
- 5: Villa Heatherhill
- 6: Klitgård (tidligere Hanebjerggård)
- 7: Hellekisterne

Foto: Sylvest Jensen Luftfoto

Årets Tisvildeborger 2013

Birte Forsell

Af Lone Nørmark

Da Birte var 2-3 år opførte hun ivrigt en dans på købmandens disk i Ørby, hvor hendes bedsteforældre boede, og hendes bedstefar konstaterede stolt: »Ej, jeg kan se hvad der er i den tøs«.

Og deri så han ret. Engagement, energi og gå-på-mod har om noget præget Birtes liv – til gavn og glæde for Tisvilde. Det blev hun hædret for i sommer, hvor hun blev kåret som 'Årets Tisvildeborger'.

Foto: Birte byder velkommen til operakonzert på Kildemarkedet.

Foto: Alexandar Søndergaard

Opvækst og barndom

Birtes far, Valdemar Friis Jensen fik som mejerist ansættelse på Ørby Andelsmejeri, og her mødte han mejeribestyrerens datter, Ingrid.

Forældrene havde lejet sig ind på 1. salen hos bagermester Andersen på Tibirkebro, og her kom Birte til verden den 19. april 1937.

3 år senere fik hun en lillebror – endnu et energisk barn, der også kom til at sætte sit præg på Tisvilde, Christian Friis.

De to børn gik på Tisvilde Skole de første 5 år. Da Birte var færdig med 5. klasse, blev hun inspireret af sin skolekammerat, Ingrid fra Lundedal til at komme på Marie Mørks Skole i Hillerød. Hun gik på eget initiativ til optagelsesprøve – og bestod.

Og så måtte forældrene jo punge ud, selv om der ikke var for meget at rutte med.

Da bedstefaren gik på pension, regnede han med at hans svigersøn skulle overtage stillingen som mejeribestyrer. Men fordi bedstefaren var raget uklar med en af andelshaverne, satte denne sig imod ansættelsen. Faren sagde sin stilling op, købte en cykel med anhænger og drog så ud på landevejene for at sælge oste.

- Det var noget af en deroute – også for min mor, fortæller Birte.

Men handlekraft og gå-på-mod ligger til familien.

Fordi faren havde arbejdet i flere mejerier, havde han gode kontakter. Det betød, at han kunne skaffe oste, som det under krigen ellers var svært at få fat i. Snart blev cyklen erstattet af en hestevogn. Hesten, Prins stod opstaldet på Nyvej 2, hvor faren også havde lagerlokale – og udsalgssted.

Birte og Christian i 1941, 4 og 1 år. Foto: Privat

Naturen var barndommens legeplads. Ved stranden om sommeren – med kronisk rød og skallet næse og ryg. Birte var rødhåret som barn, og blev drillende kaldt for 'røde ost'.

- Men så tævede jeg dem, ler hun, eller jeg kunne i hvert fald sige fra. Og når så mor havde lukket forretningen, kom hun ned til stranden med mad til os. Og jeg tror, lige meget Noma eller hvad, så de der tomatmadder, hjemmedyrkede tomater... og så sulten... ej, det var bare det bedste.

Om vinteren var det på ski i Hegnet og sommetider med hestetrukken slæde. Og der blev løbet på skøjter i mosen, af og til helt ud til Arresø, men da Birte engang var ved at blive lokket hele vejen rundt om søen, sagde hun trods alt fra.

Der blev også løbet på en lille sø ved Stuebjerggårdsvej. Her blev der øvet i kunstskejseløb: baglæns og piruetter. Men drenge skubbede, så Birte tit kom hjem med forslåede knæ.

- Men jeg ville jo ikke holde op, så jeg fik bare puder på knæene.

Birte har boet flere steder i Tisvilde. I mange år boede familien på Skt. Helenevej – og her lærte hun og Christian to børn fra vandrehjemmet på Kunertsvej at kende, Ellen og Ole. I en stor del af barn- og ungdommen var hun og Ellen og Chr. og Ole meget optaget af idrætslivet, bl. a. gymnastik og håndbold.

Vandrehjemmet var et spændende sted at komme, hvor der var fuldt belagt om sommeren, fordi udlandsrejser på det tidspunkt kun var for de få.

Når alt var udsolgt på vandrerhjemmet skete det af og til, at nogle af de unge fik logi hos familien Friis Jensen. Så diskede Birtes mor op med ost og æg – noget der ellers var mangel på dengang i 40'erne.

På det tidspunkt boede familien på Kunertsvej.

- Meget flot med flisegulv og stolper i soveværelset. Men koldt. Men når vi fik bedstemors tunge dyner over os om vinteren, så gjorde det ikke noget, at der var rim på vinduerne. Det var under krigen og vi havde høns og kaniner....og en gris. Det havde folk jo dengang for at overleve, fortæller Birte.

Med tiden blev der råd til at bygge hus på Nyvej, endda et arkitekttegnet et, idet arkitekten fortrinsvis blev betalt i natu-

Ingrid og Valdemar Friis Jensen.

Foto: Privat

ralier (oste). Desuden var det, p.g.a. boligmangel, muligt at få nogle specielle statslån. Det indebar, at førstesalen skulle lejes ud i begyndelsen. Senere blev det Birte og Christians værelser. Og endnu senere blev lejligheden eftertragtet af unge, der flyttede hjemmefra og/eller var nygifte.

Rund og glad

– Min mor var jo vokset op med og på piskefløde og gode oste – fødevarer som hendes børn selvfølgelig også skulle nyde godt af.

– Så jeg var ret rund, men det var ikke noget jeg tænkte over, før en episode i en matematiktime.

Birte var glad for at gå i Maria Mørks Skole. Matematik holdt hun så meget af, at hun lavede matematikopgaver i en påskefe-

Marie Mørks skolebal på hotel Leidersdorf i 1953.

Birte i brokadekjole sidder i 2. række som nr. 3 fra venstre. Foto: Marie Mørks Skole

rie bare for fornøjelsens skyld. Også dansklærerinden var meget inspirerende, så litteratur blev også tidligt en stor interesse.

Men engang i en matematiktime var der én oppe ved tavlen, der løb sur i det. Læreren, den rare, tykmavede rektor Stenberg kaldte hende op til tavlen, og så sagde han: »Os tykke, vi må jo holde sammen«.

– Det var et chok og et 'wake up call'. Men så gav jeg mig til at løbe rundt i kvarteret efter aftensmad hver aften.

Birte erindrer ikke at være blevet mobbet som barn, selvom hun var lidt rund og i øvrigt adskilte sig fra sine klassekammerater i både livs- og tøjstil. Ved det årlige bal på Hotel Leidersdorf i Hillerød skilte hendes hjemmesyede brokadekjole sig voldsomt ud fra skibsrederdatterens og de andre kostskoleelevers elegante rober.

Da hun i 14-15-års-alderen havde en skolekammerat, Sofi von Jepmond med hjemme og ville vise hende et godt klatretræ i Hegnet, lød kommentaren: »Det tror jeg nok, jeg er vokset fra«.

- Da ændrede verden sig lidt, ler Birte.

Et skelsættende møde

Efter realeksamen var Birte på ferie hos sin farmor på Ærø. Her traf hun en tysk pige, Sibylle som var på ferie med lillebror og forældre.

- Og jeg vil sige, at det møde fik stor betydning for både Christians og mit liv, fortæller Birte. Hun fortalte familien om Tisvilde - Nordens Riviera og syntes bestemt, at de skulle komme på besøg. Det gjorde de så året efter, hvor Birtes far hjalp dem til at leje et sommerhus på Møllevej.

- Vi havde sådan nogle gode hvidtølsfester, udbryder Birte entusiastisk. Hvidtølsfester?

- Ja, det kan godt være der også blev drukket andet. Men det jeg husker mest er, at nye verdener åbnede sig i snakken om måden at se på kunst og arkitektur på.

Også Birtes mor, Ingrid bidrog til interessen for kunst og kultur ved jævnligt at tage børnene med i teater og på museer i København. Det var en lang rejse, men så kunne de overnatte hos moster Ellen i Valby.

Ingrid var i en periode hushjælp hos den meget myndige fru Hedvig Mathiesen, der var medlem af Københavns Magistrat, og som havde en stor flot lejlighed på Rådhuspladsen i København - lige oppe over Utrecht-skiltet. Senere blev Ingrid ansat som barnepige hos Vincent i familiens imponerende sommerbolig 'Heatherhill' i Rågeleje. Her lavede hun så god mad og passede børnene, Peter og Edith så godt, at Vincent... og børnene... ønskede, at hun tog med dem hjem til Reading i England, da ferien var forbi. Det blev til 1½ år i England. Hun var meget glad for at være der, men vendte alligevel tilbage til sin hjemegn.

Sibylles forældre var begge kunstnere og faren, Rudi Bednarczyk var professor på Berlins Kunstakademi. Lillebror, André blev

også senere maler, og begges malerier er blandt de mange i Birte og hendes mand, Johs' hyggelige hjem på Kastanievej.

Efter 3 år i lejet sommerhus ville familien Bednarczyk gerne have deres eget sted.

- Der var min mor jo sådan set enestående, siger Birte.

Familien Bednarczyk havde været igennem to verdenskrige, hvor de havde mistet alt. Så deres lyst til at spare op igen var begrænset. Derfor havde de ingen penge på det tidspunkt.

- Men så lånte min mor dem penge til at købe en grund på Markvej for.

Det blev et livslangt venskab, og senere slog Sibylle sig permanent ned i Tisvilde, hvor hun stadig bor.

I 1957 inviterede familien Birte til Berlin. Hr. B. tog hende med til koncert: Beethovens 9. symfoni med berlinerphilharmonikerne, dirigeret af Herbert von Karan. Fru B. inviterede hende til opera: Figaros bryllup.

- Og Sibylle, der gik på kunstakademiet, tog mig med til Zinnoberfest, og der var jazzorkester....og vi var i Zigeuner Halle.. og en jazzkælder også..nej, og..Birte taler sig varm af begejstring.

- Og så kom jeg hjem. Jeg fløj med en gammel Air France-maskine - og så tænkte jeg, at nu kunne jeg godt dø. Nu kunne det ikke blive bedre.

Birte med permanentet hår og i nymodens neylon-bluse, syet af mor, 16-17 år gammel.

Foto: Gantriis Foto

Uddannelse

Birte ville gerne have et arbejde, hvor hun kunne rejse. Hun tænkte på at blive stewardesse, men det rakte hendes højde ikke til.

Hendes dansklærer mente, at som laborant var der også mulighed for at komme ud at se verden. Så det blev det, også sådan lidt efter udelukkelsesmetoden og interessen og evnerne for matematik.

Birte aftalte et møde med overlæge Gregers Sørensen på Hillerød Hospital, hvor han var en af de fremtrædende laboratorielæger. Det var et meget nyt fag, og uddannelsen var ikke formaliseret. Men Birte kom i en slags mesterlære efter 'learning by doing-princippet'.

Efter 2 år kunne hun kalde sig laboratorieassistent.

Birte var blevet 19 år og flyttede til Hillerød, hvor hun boede tæt på hospitalet sammen med to kollegaer.

Men på et tidspunkt syntes hun, snakken handlede lidt rigeligt meget om lagener og andet udstyr, så hun søgte stilling i København. På Finsen og på Kommunehospitalet – og fik ja begge steder. Det blev Kommunehospitalet.

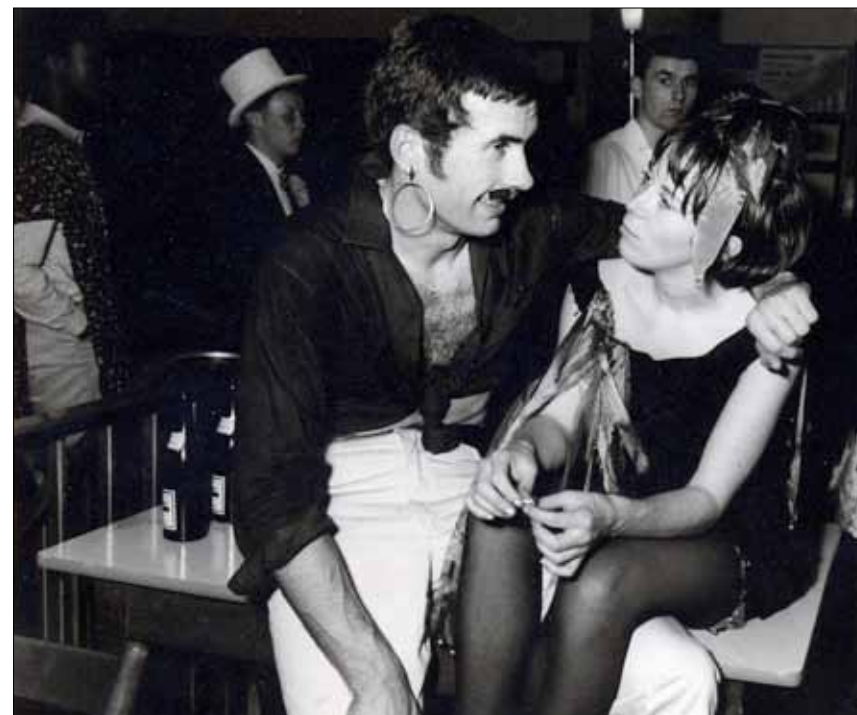
– Det var rigtig spændende og fascinerende, både arbejdsmæssigt og med de mange nye kollegaer.

Ud at se...

Men rejselysten havde ikke fortaget sig, så hun søgte og fik et job på Universitetshospitalet i Umeå i Sverige. Der var hun i 7 måneder. Så gik turen videre til Mainz i Tyskland, hvor Birte arbejdede i blodbanken på Universitetsklinikken.

– Ej, nogle fester der var. Der var både rigtigt karneval og morssomme politiske revyer. Det var så sjovt i Tyskland og jeg blev meget godt modtaget, men det var også lidt ensomt.

Efter halvandet års tid ville Birte gerne videre til Frankrig. Målet var at kunne arbejde internationalt og at kunne beherske engelsk, tysk og fransk. Hendes chef skaffede hende et job på universitetsklinikken i Rouen i Normandiet.

Karneval i Mainz. Foto: Privat

Birte havde fået sin ansøgning oversat til fransk, men selv nåede hun ikke at lære så meget af sproget.

– Men som min mor sagde: »det er ikke så vigtigt at hun kan sproget, bare hun kan sige nej«.

Via sit arbejde fik hun set sig om i Normandiet, men der var hverken tid eller overskud til at gå på franskkursus. Med tiden lærte hun dog at klare sig. Hun kastede sig sågar over Balzacs samlede værker.

– Men det var ikke det hele jeg forstod, indrømmer hun.

Efter godt et års tid opstod muligheden for at komme til USA. Mens hun ventede på arbejdstilladelse, fik hun via en veninde et laboratoriejob på et nyt sygehus i Backe i Nordsverige. Og

Birte i 1972. Foto: Privat

så slog lynet ned i form af en stormende forelskelse i ham, der blev far til hendes to børn, Lisa og Rie. De blev gift – og skilt 7 år senere, mens Birte ventede deres andet barn.

Tilbage til Tisvilde

Birte var i begyndelsen af 30'erne. Og verden gik i sort. Hun flyttede midlertidigt hjem til sine forældre, men valgte at rejse tilbage til Sverige, hvor hun stadig var ansat, men nu på barsel. Efter datterens fødsel og skilsmissen flyttede Birte ind i lejligheden på 1. sal i forældrenes hus på Nyvej.

– Min mor fødte mig for anden gang, siger Birte om den sværeste tid i sit liv.

Moren blev dagplejemor for døtrene, da Birte begyndte at arbejde i Hillerød. Det syntes moren var helt fantastisk, at få betaling for at gå i skoven med sine børnebørn.

På et tidspunkt havde Birte sparet nok sammen til at købe en grund på Bomskolevej.

Og så mødte hun Johs. Lisa var 7 og Rie 3 år, og Birte kunne ikke forestille sig at tage børnene væk fra deres bedstemor. Så hvis det skulle være Birte og Johs, måtte det blive i Tisvilde. Og det blev det som bekendt. Johs. medbragte to sønner, som han havde forældremyndigheden over. Så pludselig var de en familie med 4 børn, men med plads nok i det hus, de sammen byggede på Bomskolevej.

Det blev en travl hverdag. Johs. gik på lærerseminariet og var samtidig vikar på Bjørnehøjskolen og Birte fik sin laboratorieud-

Birte og Johs i deres 'velmagtsdage'

Foto: Privat

dannelse formaliseret ved et 5 mdr. langt semester i Århus. Så moren trådte igen til som plejemor.

Egentlig havde Birte haft planer om at læse til socialrådgiver, og var faktisk også kommet ind på skolen. Men det blev trods alt for meget. I stedet blev hun leder af Laboratoriet i Frederiksværk.

Hun blev medlem af skolenævnet og senere skolekommissionen.

Dyrkede grøntsager til eget forbrug, som også moren havde gjort det. Folk berømmede størrelsen, især hvidkålshovederne var kæmpestore.

– Men det var nu mere den gode jord, end det var min fortjeneste, ler Birte.

Aktivitet i Tisvilde

På et tidspunkt erklærede Johs, at han syntes Tisvilde var et hul. Bortset fra sportsaktiviteter i Idrætsforeningen og samme forenings årlige fastelavns- og julearrangementer, foregik der ikke ret meget i byen.

»Så må du jo gøre noget ved det«, foreslog Birte.

Tanken om lokaleråd i de mindre samfund opstod i kommunen, og Johs var med fra begyndelsen og blev dets første formand.

Lokalerådet indkaldte til samarbejdskonference den 4. november 1989 med temaet: »Hvordan kunne du tænke dig Tisvilde år 2000?«.

Det kom der rigtig mange gode tanker og initiativer ud af. Det første var en Tisvilde-dag på Tisvilde Skole med aktiviteter indenfor kunsthåndværk, dukketeater, korsang, musik, dans,

Birte i aktivitet i biograf-foyeren. Foto: Privat

fælles maleri, ledet af Kaj Walther, der også fortalte om gamle dage i Tisvilde sammen med Hemming Hartmann-Petersen.

Tisvilde har aldrig haft et forsamlingshus. I Lokalerådet opstod tanken om, at netop Tisvilde Bio – udover at vise film – kunne bruges til det formål. Der blev nedsat en bio-gruppe, hvor Birte blev en aktiv deltager.

Biografen havde været igennem en omtumlet periode med tvangsauktioner.

Nu besluttede 7 familier at skyde penge i en pulje. De dannede – med god hjælp fra Claus Arup – 'Tyrns Væld aps.' og købte den temmelig forfaldne Tisvilde bio ved den 4. tvangsauktion.

Der blev dannet en støtteforening, hvor Alex Gudmann accepterede at være formand, hvis Birte ville være næstformand. Og sådan blev det. Og så blev der ellers knoklet.

Resten af historien kan man læse i to artikler af Birte Forsell i årbøgerne 2004 og 2005.

Mange borgere engagerede sig i de forskellige forslag fra november-konferencen. Birte mener, at de ramlede lige ned i et tomrum. Mange savnede på det tidspunkt fællesaktiviteter, så timingen var perfekt, og det var som om det ene projekt fødte det næste.

Det var også på det tidspunkt, at bladet TisvildeNyt blev etableret med Johs. som redaktør.

Fællesspisning i Idrætshuset en gang om måneden ved 'Madkællingerne' blev iværksat. Det er nu – på Birtes initiativ – blevet til 'Grydetøserne', der inviterer til meget besøgt fællesspisning 4 gange i løbet af vinteren.

Det næste store projekt tog sin begyndelse, da Helsingørskommune i 1999 besluttede – og afsatte midler til – at gøre år 2000 til et Kulturrår. Daværende kulturchef, Anette Sørensen indkaldte kommunens foreninger til en konference om idéer til fejring af 'Kulturrår 2000'. I sin egenskab af næstformand repræsenterede Birte Støtteforeningen.

Her opstod idéen om at genoplive datidens kildemarkeder med handel og underholdning, som det havde været omkring Sankt Helenes kilde og grav fra midten af 1200-tallet til slutningen af 1800.

Birte byder velkommen til koncert på Kildemarkedet. Foto: Alexandar Søndergaard

Der var også planer om 'Tisvildebilleder' – scener fra Tisvildes historie opført i det fri. Men det blev alligevel en for stor mundfuld.

Kildemarkedets fødsel

Birte og Johs havde været i Roskilde og opleve opera i det fri. Det var måske en idé? Birte inviterede Det kongelige Teaters tournéchef til Tisvilde – og der kom en aftale i hus.

– Og så begyndte bageriet, griner Birte.

Bageriet?

– Ja, så skulle vi jo have etableret diverse gruppe til at tage sig af de mange opgaver.

Så Birte bagte og inviterede på kaffe, vin og frugt i lange baner. Der blev dannet grupper til at tage sig af boder med kaffe og brød, mad i flere variationer, drikke m.m.m. Og takket være sine gode overtalelsevner lykkedes det også at få lokale tømrere til at lave en scene til operasangerne.

Lokale musikere, historiefortællere og gøglere kom til. Der blev indkøbt pavilloner til kunsthåndværkere, borde og stole til serverings-boderne og strandstole til 'koncertsalen' på bakken.

Det blev en stor succes og begyndelsen på en årlig tradition den første weekend i august. En tradition der foreløbig har varet i 14 år. De 13 med Birte som primusmotor og formand for Foreningen Kildemarkedet, hvor kontingentet er arbejdsindsatsen fra de mange, mange frivillige.

At leje en bod blev hurtigt et tilløbsstykke – og især billedkunstnere var der mange af.

Det var frustrerende at måtte sig nej til så mange, så Birte foreslog at man lavede en 'Billedfestival' på Birkepladsen i juli.

Loppemarked

Oprindeligt stod turistforeningen for udlejning af stadepladser. Foreningen indkasserede derfor 1/3 af indtægten, pladsformanden fik ligeledes 1/3 og Lokalrådet den sidste tredjedel.

Når der nu var så mange aktive, frivillige syntes Birte, der sad i Lokalrådet i to omgange, at det var dumt ikke at benytte sig af det, så hele fortjenesten kunne gå til Lokalrådet til gavn for Tisvilde. Det var Turistforeningen naturligvis ked af, men sådan blev det.

En anden ting Birte også er lidt stolt af fra den tid, var hendes forslag om en velkomst til nye borgere i Tisvilde. De nye blev inviteret til Tisvilde Bio, hvor de forskellige foreninger præsenterede sig og fortalte, hvor man kunne henvende sig om hvad.

En slags borgerservice, før det begreb eksisterede.

Både Birte og Johs har været involveret i mange råd og nævn gennem årene – og da deres børn var blevet store, begyndte de begge at synge i Tisvildekoret – med mange gode oplevelser til følge. Så netværket er stort, og når det gælder om at prøve at

engagere nogen i noget, er den personlige kontakt det bedste, mener Birte. Og det er hun god til. Hendes engagerede overtalelsesevne er legendarisk.

Birte blev efter kommunesammenlægningen i 2007 valgt ind i Kulturrådet for Gribskov kommune. Et af de første punkter på dagsordenen var, om Rådet ville fortsætte med at arrangere de meget populære koncerter ved Asserbo Slotsruin, som Inge Walmar, som kulturudvalgsformand i Helsingørskommune, havde taget initiativ til. Kulturrådet mente ikke, det var dets opgave. I stedet blev det Kildemarkedet, der overtog og finansierede. Samtidig blev der også arrangeret koncerter på Birkepladsen. Begge arrangementer under navnet 'Pudekoncerter'.

Derudover støtter Kildemarkedet flere af de efterhånden mange kulturelle tiltag i Tisvilde.

De fleste af de mange projekter, Birte har været med til, er gået rigtig godt, med en enkelt undtagelse.

Birtes ældre veninde på Bomskolevej ville gerne blive boende i Tisvilde. Det inspirerede Birte til at tænke i bofællesskab. Det var ikke noget, der faldt i god jord hos befolkningen i Tisvilde. Nyt byggeri på et stort areal var ikke populært.

- Men, siger Birte, alt i alt er jeg dybt taknemmelig for at have fået lov til at være med til så mange gode og spændende projekter.

Selv om Birte ikke længere er formand for Kildemarkedet, ligger hun ikke ligefrem på den lade side. Hun er fortsat leverandør af masser af frikadeller og tærter til en af Kildemarkedets madboder, bestyrer Kildemarkedets hjemmeside, er fortsat med i billet- & café'banden', er med til at lave mad til 'Grydetøsernes' fællesspisning + 'det løse'...

Tisvilder og billedhugger

Lilli Poulsen

Af Lars Windfeld-Høeberg

Nu skal man ikke gå rundt og tro, at det på Tisvilde-egnen kun er blandt tilflyttere og landligere, at man finder kunstnere, som har taget livtag med skulpturen.

Lilli Poulsen (1923 – 2000) tog job som dental-keramiker, men allerede tidligt i livet lovede hendes talent om en tilværelse som billedhugger. Hun har efterladt en række interessante kunstværker siden 1940-erne, hvor hun var en sensation på Den Fries Efterårsudstilling allerede som 18-årig.

Lilli var tisvilder og kom altså fra en gammel familie i Tisvilde, hvor hun i sidste del af sit liv boede med sine to sønner i barndomshjemmet på Bygaden 27. Nu hviler hun i familiegravstedet ved Tibirke Kirke.

Lilli Poulsen, 1944. Foto: Privat

En musisk familie

Hun havde fire søskende her i huset på Bygaden, hvor familien efterhånden har boet i tre generationer. Men Lillis far, Valdemars familie var gammel i gårde, og den har aner et par hun-

drede år tilbage i Tisvilde med tilknytning til Fogedgården og Skovridergården. Valdemar var en del af landsbylivet og gik på jagt i det omgivende bondeland.

Musikken i familien spores tilbage til Poul Olsen, som blev født i 1785 og var militær trompeter under Englandskrigen i begyndelsen af 1800-tallet. Hans sønnesøn var Lillis farfar, Adolf, der blev født 1852 i Tisvilde. Han var væver – og gav på den måde navn til vejen 'Væverlodden' – var også landmand og virkede som spillemænd på egnen. Adolf var frisk nok på at bære sin bas på ryggen til et engagement helt i Frederiksværk. Bag huset på Bygaden 27 havde han 5 tdl. mark, som familien dyrkede, mens de boede i nr. 23. Adolfs bror, Carl, boede i 'Gretely' ved Tibirke Kirke, som hans kone Grete gav navn til.

Men det var som sagt et musikalsk hjem, hvor samspillet kom til at leve over hele fem generationer. Påvirket af de indremissionske strømninger fik Adolfs violin imidlertid en mere lodig tone, når familien satte sig sammen om kammermusikken med Valdemar på bratsch, mens Lilli spillede cello, og det fortsatte hun i øvrigt med at dyrke, når der var tid.

Lillis oldeforældre på høstarbejde på familiens ejendom i Tisvilde, hvor Lillis barndomshjem senere blev bygget Bygaden 27. I baggrunden skimtes Godhavns vandtårn.

Foto: Privat

Portrætbuste forestillende Hugo Liisberg (H:56) vist på Lilli Poulsens debut på KE i 1941 sammen med hendes selvportrætbuste.

Foto: Jette Bille

Reportageskitse fra ferniseringen af Lilli Poulsens debut på KE 1941, som viser begge hendes portrætbuster. Avisen Politikens billedtekst lyder: »Den unge Billedhugger-Husassistents to Portrætbuster vakte stor Opsigt«
Foto: Jette Bille.

han var interesseret i deres billedkunst ved siden af sine egne aktiviteter med farver og ler. Betaling for sko-reparationer med kunst var ikke det store, for han fik desværre kun tilbudt betaling med værker, som ikke var eller blev meget værd. Det var 'et fandenivoldsk kunstnermiljø', som Lillis mor, Dusine, holdt sig på afstand af, og hun mistede ikke sin indremissionske overbevisning.

Et naturtalent

Allerede som 2-4 årig havde Lilli sans for at forme; hun kunne sidde 'i et hjørne af hønsegården og rode med ler', som hendes far hentede ved Godhavn Strand. Billedhuggeren Hugo Liisberg (1896-1958) lagde tidligt mærke til Lillis opsigtsvækken-

Også billedkunsten var gennemgående i familien, hvor Lillis farmor og far modellede, og han malede også hele livet igennem; lokale motiver, efter erindringen lige fra hans barndom i 90-erne (altså 1890-erne). Lilli blev således født under skulpturel påvirkning fra to generationer.

Der kom mange forskellige mennesker i Lillis barndomshjem på Bygaden, hvor hendes far, Valdemar Poulsen (1883-1968), havde sin virksomhed med skomagerværksted og med salg af grøntsager. Til gengæld for udførte reparationer af fiskernes fodtøj fik Valdemar gerne en kasse sild, så familien kunne 'overvintrere'. Også mange kunstnere på egnen var hans kunder, og

Lilli Poulsen modellerer et føl ved Stuebjeriggård i Tisvilde, august 1942.

Foto: Privat

Lilli Poulsen, antagelig med sin torso i baggrunden i Hugo Liisbergs atelier i Tibirke Lunde, 1940'ernes begyndelse. Foto: Privat

Portrætbuste af Lilli Poulsen forestillende Inger Liisberg, midten af 1940'erne. (H:24 cm)
Foto: Jette Bille

de naturtalent for at modellere, som hun havde udviklet siden barndommen. Senere kom hun 'i huset' hos familien Hugo og Inger Liisberg i Tibirke Lunde; både som husassistent, men også i håndværkerpraktik, for efter et par år som elev hos Hugo Liisberg kunne Lilli blive optaget på Kunstakademiets billedhuggerskole, selv om Liisberg ikke mente, »at hun kunne lære noget dér, hun gør det meget bedre selv. Hun er et Naturtalent af reneste Vand«. Og til Nationaltidende fortsatte han: »Jeg har kun hjulpet hende til Rette, hendes Talent skal ikke spændes i Lænker«.

Lillis opgaver hos Liisbergs kunne være temmelig specielle; ind imellem skulle hun passe de vilde dyr, som blev holdt som levende modeller omkring atelieret. Det var både svanen, som stod model til skulpturgruppen 'De vilde Svaner', som blev opsat i Eventyrhaven i Odense. Og der kom endnu flere skønne kræ til, for eksempel også en råbuk og senere en såret tårnfalk, som Lilli fandt og bar under sin bluse hjem i sikkerhed, hvor hun passede den

Udkast til 'Elskende par', af Lilli Poulsen. (H:17 cm)

Foto: Jette Bille

med uforfærdet omtanke og omhu. Som Liisberg modellerede hun selv efter disse ustyrlige modeller.

Som 18-årig i 1941 berettede Lilli i et interview til Politiken: »Som ganske lille har jeg moret mig med at forme Ler, som jeg fandt ved Stranden, og medens jeg sad og æltede det i Haanden, dannede jeg efter Fantasien Hoveder af Lerklumperne. Det er først efter, at jeg er kommet til Liisberg, at jeg har arbejdet efter Model«.

Ekstra Bladet opfandt på sin bagside fænomenet 'geniassistenten' i en harceleren over, at husassistenter nu førte sig frem i offentlighedens søgelys. Så Lilli Poulsen fik enorm opmærksomhed ved sin debut på Den Frie, KE i 1941, men hun blev sært nok ikke omtalt i Frederiksborg Amts Avis 23/11-1941, hvor man ellers kunne læse om »den nordsjællandske Konditor Ejnar Kongsted fra Esbønderup, der møder med 4 Billeder, der vidner om maleriske Evner i den naive Stil«. Amtsavisen oplyser desuden, at anerkendte malere på opfordring havde genudstillet et af deres værker fra 1900-1921. Her i 'Æressalen' så man blandt andet et af William Scharffs første kubistiske billeder, - samme Scharff, der som dreng blev reddet fra druknedøden i Tisvilde Mose af Lilli Poulsens tre år ældre far - verden er lille.

Lilli var repræsenteret med tre skulpturer: 'Buste af Billedhugger Liisberg, en Selvporthetmaske samt et lille Hoved', oplyser hun selv! mens kataloget kun omtaler to: 'nr. 254: Portrætbuste, brændt Ler, H 45 cm, 500 kr.' samt 'nr. 255: Maske, brændt Ler, H 35 cm, 200 kr.' Blandt denne udstil-

Portrætbuste forstillende Arne Hansen, Lilli Poulsens mand, omkring 1950. (H:33 cm)

Foto: Jette Bille.

Liggende baby, Lilli Poulsens ældste søn Lars-Bjørn, tre uger gammel i 1947 (L:12 cm).

Foto: Jette Bille

Siddende stæreunge, af Lilli Poulsen. (L:13 cm)

Foto: Jette Bille.

Portrætbuste: En af Lilli Poulsens to sønner, først i 1950'erne. (H:35 cm).

Foto: Jette Bille

lings 116 kunstnere finder vi i øvrigt også navne som Else Alfelt, Yan Kai Nielsen, Carl Henning Pedersen, Dan Sterup Hansen, Jais Nielsen og Jens Søndergaard. Fordelingen var: 77 malere, 31 billedhuggere og 8 dekorative kunstnere. Den legendariske journalist Anker Kirkebys ('Peter Pen') reportageagtige anmeldelse var opløftet og positiv, og Lillis værker vakte opsigt blandt publikum. Hun fik derefter en række bestillinger på udførelse af portrætbuster af 'rige folk og deres børn'. Det var imidlertid ikke den store inspiration for Lilli, som 'ikke kunne prostituere sin kunst'. 'Inspiration og ekstase' var for hende den nødvendige drivkraft.

Bronze: Baby, en af de to sønner, sovende på siden, af Lilli Poulsen. (L:28 cm)

Foto: Jette Bille.

Selvportrætbuste, Lilli Poulsen, antagelig 1951.

Foto: Michael Hansen

Bronze: Liggende hønse – i sandbad, af Lilli Poulsen. (L: 33 cm)

Foto: Jette Bille

Hugo Liisberg og Lilli Poulsen gik godt i spænd på baggrund af deres kunstneriske holdning. I akademi-tiden blev Lilli Poulsen ikke 'moderne', men hun fastholdt sin inspiration af 'det æstetiske' – de fuldkomne, naturlige og skulpturelle former. Hun havde fortsat Liisbergs bevågenhed, og han var hendes hjælper og kunstneriske vejleder. Lilli blev valgt til elevrådet på Akademiet, og hun boede en periode hos Helle Klint i København (enke efter arkitekten Ivar Bentsen, 1876-1943). Lillis arbejder bar i den periode – og sidenhen – præg af det, man kunne kalde en vital naturalisme, som hun havde delt med sin læremester. Måske har kunstens nye retning, som havde udviklet sig hen over hovedet på Lilli, imidlertid gjort, at hendes stil kunne virke umoderne.

Hjemme på Tisvilde-egnen stiftede Lilli til stadighed bekendtskaber i de unges kreds blandt kunstnerfamilierne, og hun kom også til den 'højloftede' selskabelighed hos 'farvehandlerens' overfor på Bygaden 46.

Liggende baby, – et af Lilli Poulsens foretrukne motiver. (L:19 cm)

Foto: Jette Bille

Familie og arbejde

Et par år efter Akademiet var Lilli Poulsen blevet gift og mor til Lars-Bjørn i 1947. Sin mand mødte hun på det åbne hav på færgen mellem Fåborg og Mommark, mens hun var på tur med sin veninde fra Tisvilde, Kirsten Nielsen (datter af den i samtiden så kendte komponist, professor Thorvald Nielsen 1891-1965). Den udkårne og kommende unge ægtemand hed Arne Hansen, post- og telegrafembedsmand fra Odense (født i 1918). Hans deltagelse i modstandskampen og hans følgende kommunistiske arbejde som journalist forhindrede angiveligt en videre karriere inden for etaten.

Arne var meget kunst-interesseret og efter nogle år som journalist før og efter Befrielsen i 1945 uddannede han sig til skolelærer i København omkring 1950. Familien Hansen/Poulsen flyttede sidenhen til Haraldsted på Midsjælland, hvor hun fortsatte sit kunstneriske arbejde – altid under sit pigenavn, og han virkede som lærer. Fra 1953 arbejdede Lilli Poulsen desuden med traskæreværktøj, som åbnede op for nye muligheder for hendes udtryk. I 1955 kom lillebror Michael til.

Efter at ægteskabet var blevet opløst flyttede Lilli og drengene tilbage til København. En fast månedlig indkomst var nu nødvendig, og her kom støtten igen fra Liisbergs, som i første omgang hjalp hende til beskæftigelse på den Kongelige Porcelænsfabrik, hvor Hugo Liisberg i øvrigt havde været lærer. Senere formidlede han, at Lilli kunne bruge visse andre af sine færdigheder fra billedhuggerskolen – men nu i en helt anden branche: Modellør af 'jacket-crones' (altså porcelænskroner til beskadigede tandsæt).

Det blev Lillis fremtidige indkomstgrundlag, men hun fortsatte i ny og næ sit modelleringsarbejde i hjemmet. I 1970 flyttede den lille familie op til hendes barndomshjem på Bygaden 27 i Tisvilde, hvor hendes mor boede.

Lilli Poulsens kunstneriske arbejde i hendes livs sidste årtier gik side om side med hendes dagligliv med job og familie. Et par af hendes mindre figurer blev afstøbt i flere eksemplarer, som fik andre ejere.

Ved Lilli Poulsens død i år 2000 blev hendes egne efterladte værker opmagasineret af familien et sted i Nordsjælland. Værkerne er nu igen blevet registreret, og sammen med nogle ganske få i privateje er der tale om 82 forskellige figurer, hvoraf flere er beskadigede. Børn og dyr er dominerende motiver. Et samlet antal på omkring 90 originale arbejder er formodentlig et rimeligt anslået udtryk for hendes samlede produktion.

Følelsen af 'at være en spurv i tranedans i det fandenivoldske kunstmiljø' forlod hende aldrig helt. Men hun havde lige til sine ældre dage et trofast venskab med Inger Liisberg og med sine kunstner-veninder fra de unges kreds omkring 1940 på Tisvilde-egnen.

Lilli formåede at modellere det livfulde øjeblik, og hun var præget af en sublim holdning til det, hun omtalte som 'skaber-værket'. Men efterhånden mente hun selv, at hendes kunstneriske talent 'egentlig ikke var noget'. Ved studiet af en flået ræv nærrede hun dog sidst i sit liv en fornyet ambition om den store skulpturelle sammenhæng.

Lilli Poulsen - en af de få Tisvilde-kunstnere med dybe rødder i egnen.

Research : Jette Bille, Lars-Bjørn Hansen og Michael Hansen.

Manuskript: Lars Windfeld-Høeberg.

Fotos: Jette Bille.

Billedredigering: Sofie Bille.

Kilder:

Samtaler (2013) med Lilli Poulsens sønner, Michael Hansen og Lars-Bjørn Hansen.

Hugo Liisbergs scrap-bog fra 1930-erne og -40-erne.

Kraks Blå Bog årgang 1927.

Danmarks Kunstbiblioteks arkiv (2013).

KE's arkiv (2013).

Artikel: Berlingske Aftenavis 13/11-1941.

Artikel: Berlingske Aftenavis 14/11-1941.

Artikel a: Politiken 14/11-1941.

Artikel b: Politiken Reportage af 'Peter Pen'/ Anker Kirkeby.

Artikel: Nationaltidende 14/11-1941.

Artikel: Ekstra Bladet 14/11-1941.

Artikel: Frederiksborg Amtsavis 23/11-1941.

Note

På familiegravstederne ved Tibirke Kirke ligger foruden Lilli Poulsen (3/4-1923 - 12/8-2000) blandt andre hendes forældre Valdemar P. (1893 - 1968) og Dusine P. (1893 - 1983), desuden hendes oldeforældre (Valdemar P's forældre): Adolf P. (1852 - 1937) og Ane Oline P. (1856 - 1931).

Tisvildes sultne poet

Olaf Gynt

Af Peter Heiberg

Fulgt mig har han snart i halvtreds år. Det startede med læsningen af en anmeldelse af hans allersidste digtsamling *Orkanen og lynet*¹ (1965), hvorfra anmelderen citerede det korte digt *Søvn*:

Almægtige søvn! Når jeg ræddes og råber
og sjælen forgår i et stormværs skred,
som skæbnen har væltet fra bjergene ned –
du drypper i øjet tolv lydløse dråber,
der fylder min hjerne med mulm og fred.
Du hvisker, at nu må jeg slet ikke græde,
men lukke mit øje og smile af glæde,
fordi du er kommen fra glemselens bred
med stilhedens sortnende klæde.

Det betog mig, og verselinjerne satte sig fast – som en popsang – i hukommelsen, uden at jeg dog fæstnede mig ved forfatternavnet eller fik læst digtsamlingen. Først mange år senere gik det op for mig, at forfatteren til digtet var Olaf Gynt. En mand jeg, jeg gennem årene i forskellige sammenhænge har hørt en hel del historier og skrøner om.

Sin tids Yahya Hassan

Det er næppe nogen overdrivelse at skrive, at Olaf Gynt var sin tids Yahya Hassan, da han i 1926 debuterede med digtsamlingen *Titanic*. Han var dengang kun 17 år og blev meget smigrende kaldt 'den geniale dreng' af en anmelder, fordi han uden besvær

Olaf Gynt sad ved flere lejligheder model for anerkendte malere bl.a. Søren Hjorth-Nielsen. Den norskfødte maler Alv Ringereide (1907-1968), kunstakademi-uddannet i Oslo, malede Gynt i 1953 (Maleri i Vejby-Tibirke Selskabets samling)

Foto: Christian Friis

håndterede versets formelle form og havde en helt udsædvanlig musikalsk rytme i digtene. De emner og skikkelser han tog op i sine digte, magtede han sin unge alder til trods, at beskrive modent og overbevisende.

Han var født 1909 i Kerteminde med efternavnet Hansen. Faderen var velhavende købmand i byen. Olaf byttede tidligt efternavnet ud med Gynt, for ikke at blive forvekslet med en anden samtidig digter, Olaf Hansen i Århus.

Selv om Olaf Gynt uden tvivl var begavet, lykkedes det ham ikke – trods ihærdige forsøg – at få en studentereksamen. Han droppede ud af Latinskolen i Odense og studenterkursus i København. Det gik ham dog ikke synderligt på, da han allerede på dette tidspunkt var i fuld gang som forfatter med en ny digtsamling ude hvert år og masser af digte i aviser.

Frem til 1935 var han stort set kun anmelderrost, og han levede bohemlivet helt ud med svir og masser af kvinder. Han turede Europa rundt. Opholdt sig i længere perioder i Paris, ved Rivieraen, i London og i Berlin. Under et ophold i Venedig gik det dog helt galt. Drikkeriet var nået så vidt, at han fik delirium tremens i allersværeste grad. Han var helt ude af kontrol med bl.a. et mislykket selvmordsforsøg i Canale Grande, som gav stor presseomtale både her og i Italien. Hvad han senere gerne fortalte om og var meget stolt af.

Denne del af Olaf Gynts liv er mesterligt og morbidt skildret i Hans Scherfigs satiriske debut- og nøgleroman Den døde mand (1937). En bog som i øvrigt blev skrevet og udkom, mens Scherfig boede i Tibirke gamle skole.

Tiden efter Canale Grande

Hjemvendt fra Venedig fik han på havnen i Kerteminde en dag en 'åbenbaring', som gjorde ham helt ædru og klar. Han meldte sig ind i agitatorens Larsen-Ledets afholdsbevægelse og forblev efter sigende tørlagt resten af livet.

Forældrene døde snart derefter og efterlod ham en pæn arv. Som han hurtigt satte over styr, ved fortsat at leve et meget impulsivt liv med rejser rundt i Europa, hvor han bl.a. spillede i

Monte Carlo. Så en dag var den sidste 10'er brugt, og som han skriver »det var en mærkelig fornemmelse at give den ud, og så bagefter gå hen på socialkontoret«. Gynt betegnede sig herefter som 'gratis i livet'². Hvilket indebar at han levede fra hånden til munden og en hel del på nas.

Digte måtte han herefter ofte selvudgive eller afsætte på aviser-nes redaktioner. Her havde han frem til 1944 Politikens Magasinet, som fast aftager. Men da man her ikke kunne aftage digte i den strøm, som han formåede at skrive dem, blev han meget vred og brød med avisen. Siden skrev han adskillige smædedigte om avisen og dens redaktører.

Da aftagerne af hans digte blev færre og færre, slog han sig på at være lejlighedsdigter og reklametekstforfatter. Olaf Gynt, der efter at være blevet afholdsmand, var en stor ynder af kaffe, hyl- dede drikken i et digt med følgende linjer: Jeg svinger glad min kaffekop, for Cafax får humøret op!

Sig selv som lejlighedsdigter³, lancerede han således:

En vise er festens morsomste pynt,
personlig og friskest fra Olaf Gynt

Tisvilde-Valsen

I mange år tilbragte han somrene på badhoteller og pensiona-ter rundt omkring i landet. På Fanø, i Liseleje og mange andre steder finansieret enten ved velvillighed fra værter eller af de små honorarer han kunne få ved oplæsninger eller ved at skrive annoncerdigte for de steder han var indkvarteret.

Kendt er således digtet for et Fanø badhotel, hvor der var en linje om den vellagrede vin fra kælderen. Det måtte han – kaf-fens, sødmælkens og æblemostens besynger – høre en del for fra sine venner i afholdsbevægelsen. Men det gav jo honorar og kosten i otte dage, så måtte han jo tåle det. Også til de små lokale aviser kunne han afsætte sine værker.

Således var han flere gange i pension i Tisvilde, bl.a. hos Andersson på Engelhøj og hos Abrahamsons ved begyndelsen af Vejbyvej. Det findes der denne beretning om: »...en dag lejede en mærkelig mand sig ind hos de flinke Abrahamsons... Manden

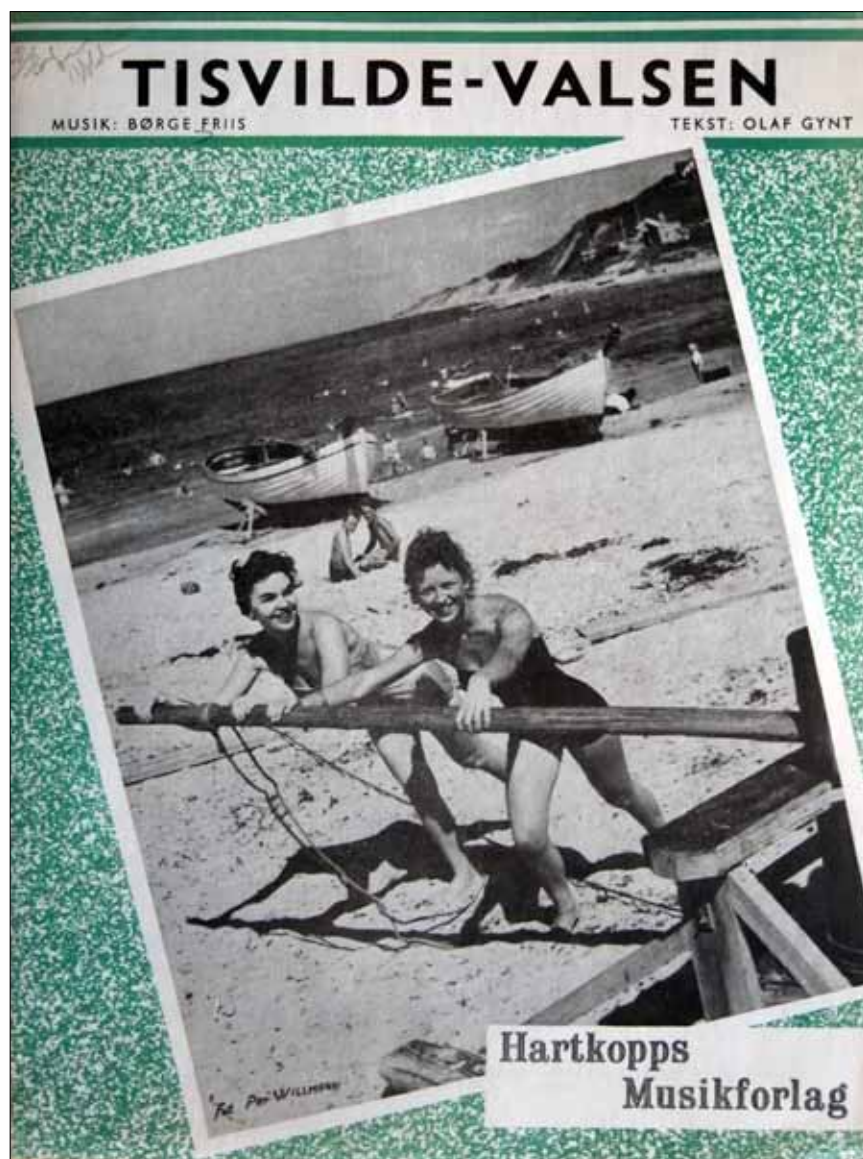
var stor og tyk og bar et kraftigt og vildtvoksende fuldskæg. Han kunne godt ligne en, der havde kunstneriske tilbøjeligheder!! I første omgang gjorde han sig dog mest berømt i Tisvilde ved at sætte ny rekord på Tisvilde Vandrehjem (det gamle på Kunerts-vej). Her spiste han aftensmad sammen med de mange ungkar-letømrersvende, der dengang ankom til det store Tømrer- og Snedkerfirma Poulsen & Nielsen. Den nye, tykke mand formå-ede at spise 22 af fru Damgaard Olsens dejlige frikadeller, og det var to mere end selv den mest sultne tømrersvend havde kunnet præstere efter en lang arbejdsdag. Det snakkede man meget om i de dage i Tisvilde... I den lokale avis, der dengang hed Hel-singe Avisen... begyndte det at strømme ind med lange ordrige digte om alle mulige dagligdags ting: Det kunne være fru Abra-hamsons friske morgenæg, de ny udsprungne roser ved Vandre-hjemmet eller det kåde føl, der sprang rundt ved Stuebjerggård m.m. Under disse – noget svulstige – digte stod så navnet Olaf Gynt...«⁴.

I Tisvilde fandt han sammen med egnens kunstnere og person-ligheder. Han sad model for den norske maler Alv Ringereide. Kom hos digterkollegaen Georg Vittrup Rinfeldt⁵ i sommerhuset Skansen, Solvangs-vej 18. Rinfeldt har skrevet flere digte⁶ til Tisvildes pris, som er sat i musik og sta-dig synges lokalt.

Gynt involverede sig lokalt i amatør-teater både som for-fatter og skuespiller, hvor han spillede sammen med Dag-ny Galler fra Råge-leje – i roller som bl.a. Frederik VII og hende som grevinde Danner.

Olaf Gynt og Dagny Galler efteråret 1957 i et Gynt skuespil om Frederik d. VII og Grevinde Danner
Foto: Gribskov Stads- og Lokalkiv

I samme periode bidrog Olaf Gynt også til anprisningen af Tisvilde med en vals:

De lyse stjerners tegn
 står over denne egn
 og her er skønt at drømme,
 at leve, at elske.
 Hør havets blide sang,
 åh, lyt og stands din gang
 her ved Helenes Kilde,
 ja, lyt til den dæmpede klang

Omkvæd:

En yndig stund med stilhed og stjerner
 et fagert fund med lykkens smil
 Tisvildeleje, vort paradis.
 Tisvildeleje, jeg har set dine strande
 Tisvildeleje vort hjertes egn!

De morgensvale lund,
 De bløde bankers blund,
 Åh, her er skønt at vandre,
 at hvile, at være.
 Hvor er vel glæden gæst
 som i din sommerfest
 her ved de åbne vande
 I solfaldets bristende glød!

Omkvæd:

En yndig stund med stilhed ...

De blomstrende jasmin
 midsommerens violin
 og Puk og Pan har fløjter
 har ekko, har sødme!
 Se mosekonens spind
 I nattens lune vind
 Når alle enge sløres
 Af elvernes lydløse dans!

Omkvæd:

En yndig stund med stilhed ...

Valsen blev i 1957 udgivet som node på Hartkops Musikforlag og var sat i musik af den anerkendte komponist og musikkritiker Børge Friis.

Farvel til min højre fod

De sidste år af Olaf Gynts liv var ikke lette. Han led af alvorlig sukkersyge og fik amputeret højre fod. I den forfatning var han ikke længere i stand at husere i sommerlandet. I digtet Farvel til min højre fod⁷ opsummerer han fint og med en vis selvironi den sidste del af sit liv. Han døde den 30. januar 1973⁸ på et plejehjem i Gentofte.

Olaf Gynt ligger begravet på Solbjerg Parkkirkegård, Frederiksberg. Foto: Peter Heiberg

Olaf Gynt havde da – af omfang – et stort forfatterskab bag sig. Det blev til mere end 50 bøger⁹ og over 10.000 digte. På loppemarkeder og i antikvarier finder man ofte bøger af Olaf Gynt. Tag et kig i dem. Der er bestemt guldkorn ind i mellem. Selv fik jeg for nylig for en slik, på et loppemarked på Femø, så godt som hans samlede værker. Forfatterskabet havde engang en vis bevågenhed rundt omkring i Danmark – og så var han altid leveringsdygtig i digte og bizarre anekdoter.

Noter

- 1 Vil man have et indtryk af Olaf Gynts poesi er det en god ide at starte med *Orkanen og lynet*, som er optryk af de bedste digte fra tidligere samlinger samt enkelte utrykte.
- 2 Karl Bjarnhof interview med Olaf Gynt i *Social-Demokraten* 02-12-1945.
- 3 *Politiken* 24-03-1934 i et interview af Vidi (Johs. Jacobsen)
- 4 Fortalt af Christian Friis i *Vejby-Tibirke årbogen* 2002, s. 27-29.
- 5 *Dansk skønlitterært Leksikon* bd. 3, s. 434-435: Georg Vittrup Rinfeldt
- 6 Digtene er trykt i den lille bibliofile digtsamling *Hymnen til Tisvildeleje* (1950) med tegninger af Kaj Walther.
- 7 *Orkanen og lynet* s. 89-90
- 8 *Nekrolog* i *Politiken* 01-02-1973
- 9 *Dansk skønlitterært Leksikon* bd. 1, s. 417-418: Olaf Gynt

Vejby-Tibirke Selskabet - et kulturhistorisk selskab - har som sit formål at bevare kendskabet til Vejby-Tibirke egnens særpræg og indsamle kunst, litteratur og mediekunst, der er skabt af personer med tilknytning til egnen.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Bestyrelse 2013-2014

Chr. Friis, formand
Søren Nielsen, næstformand
Kjeld Pedersen, kasserer
Siv Plum, sekretær
Anni Rosenstand
Inge Læbo
Jette Foss
Lis Kofod
Jan Thor Krøyer
Torkil Lund
Svend Frandsen
Hans Kurt Jacobsen

Adresse

Vejby-Tibirke Selskabet
v/ formand Chr. Friis
Sankt Helenevej 7
3220 Tisvildeleje

Telefon og internet

Formanden	telefon 4870 8408	friis.laebo@mail.dk
Kassereren	telefon 4870 8388	kjeldped@hotmail.com
www.vejby-tibirke-selskabet.dk	og	www.vtselskabet.dk

